

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Laetitiae Perfectae Artificium In Conscientiae Recta Efformatione
inuentum, & per Adventuales Conciones expositum ac demonstratum

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1667

Tractatus III. De Conscientiâ certâ, etiamsi sit erroneâ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11367

PRIMUM OFFICIUM CONSCIENTIÆ

Dirigere actiones faciendas aut fugiendas.

TRACTATUS III.

DE CONSCIENTIA CERTA,
ETIAMSI SIT ERRONEA.

Omne quod ex fide non est, peccatum est. *ad Rom. 14. v. 23.*

Conscientiæ certa actionem aliquam imperanti, semper parendum esse: permittentem verò licitum esse sequi, siue ex vero iudicio Conscientiæ egerit, siue ex errore inculpato.

P R O O E M I V M.

T omnia, quæ tam varia sunt, Conscientiæ officia exponantur accuratiùs, atque ordine minimè perturbato; istud repetendum est, Conscientiæ munus esse, primò quidem de actione quæ præ manibus est ferre iudicium, licitane sit an illicita: deinde verò, cùm peracta fuerit, statuere an quod factum est, factum sit benè an verò perperam. Primum explicare nunc aggredior, & verò etiam præcipuum, atque adeo difficillimum Conscientiæ officium. Facile est enim de re actâ benè decernere, si quid agendum fuerit, liquidò constet. Itaque vt tota deinceps ordine suo fluat oratio, istud ostendendum est primò, quantum

quantum à Deo Conscientiæ in voluntate dirigendâ concessum sit jus & imperium. Quod quidem tantum esse demonstrabitur, vt ei certò rem aliquam imperanti, semper sit obsequendum: sin verò permittat vt licitam, quamuis reipsâ sit illicita, (si modò bonâ fide agitur) ei etiam credatur inculpate: & vt erret Conscientia, voluntatem tamen, sine crimine, malè ducentem sequi. Verùm eùm hæc omnia à iudicio Conscientiæ certo & indubitato, bonâque iudicantis fide dependeant, istud ante omnia exponendum est, quod demum sit iudicium certum & indubitatum, & quæ bona censenda sit fides; ne, dum benè rem volumus exponere, malè fortassis intelligamur.

§. I.

Varia diuisiones Conscientiæ. Quid sit Conscientia certa, quid opinans aut probabilis, quid dubia, quid scrupulosa.

- I. **I**llud itaque constitutum eùm jam sit, Conscientiam esse iudicium actu & reipsâ decernens, quid hîc & nunc agendum sit aut fugiendum; & res peracta si sit, an actum ratione bonâ & benè, an verò peruersè: istud, vt tota Conscientiæ materia rectè percipiatur, sedulò attendendum est, iudicium quod mens fert, varium posse esse & multiplex; vnde etiam varia Conscientiæ obtingunt nomina, prout varia est iudicii natura aut conditio. Potest enim iudicium illud esse certum, ratum & firmum: illudque est eiusmodi, vt mens sibi constet, iudicii sui sinceritati prorsus adhæreat, neque de sententiæ latæ bonitate vllo modo dubitet; sic vt ne minimâ quidem aut fallaciæ aut falsitatis suspicionem tangatur, sui prorsus secura & sententiæ. Atque hæc dicitur *Conscientia certa*. Sic quî pridie Paschatis, prouectâ nocte, horæ duodecimæ signum audiit, singulosque campanæ ictus sedulò numeravit; atque exinde sic secum statuit, & horam Paschatis inchoatam, & se ieiunii legibus absolutum, neque quidquam de malè numeratis horis dubitat: is & iudicium planè certum, & certam proinde Conscientiam habere censendus est. Neque verò hîc quidquam refert, malè fortasse, vti fit sæpissimè, horarum computum fuisse inicum, & non nisi vndecimam à campanâ

Ex iurum varietate, oritur Conscientiarum differentia.

Quid sit Conscientia certa.

G

fuisse

fuisse designatam, ubi præproperus hic iudex sibi duodecimam efformavit. Nam demus sanè, malè numerassè: si tamen nullum ipsi de errore à se commissò incidat aut dubium aut suspicio; sanè certum habet (licèt falsum sit) de horâ duodecimâ jam transactâ iudicium; ac proinde & certam Conscientiam, jejunii legibus se non teneri. Certitudo enim hæc de quâ agimus, non à veritate existentis aut non existentis rei petenda est; sed ab intellectu suo acquiescentis fiduciâ, minimeque dubitantis quin ratione bonâ iudicauerit esse duodecimam; ratio autem cui innititur, est, quòd fide bonâ seduloque numerauerit.

*Conscientia
probabilis
quid sit.*

Potest deinde contingere, vt iudicium quod de bonitate aut malitiâ actionis aut exercendæ aut iam exhibitæ fertur, non planè certum sit, neque illi penitus mens acquiescat. Nam licèt sese quædam, eæque satis prægnantes rationes offerant, quibus actionis bonitas defendatur, tamen etiam aliæ ex aduerso sunt & quidem non futiles, quæ peruersam esse suadent: quas cum non detur planè diluere, non ita adhæret suæ sententiæ intellectus, vt de eiusdem falsitate non formidet, aut saltem formidare vt non possit, ad eas mentem si aduerterit. Certitudinem itaque non habet verumne sit an falsum, quòd tamen, non leuis momenti & ponderis rationibus inductus, verum esse aut falsum opinatur. Atque hæc opinio, non vanis & futilibus, sed iis quæ viro moderato & frugi, rerumque experto probantur, nixa fundamentis, quamuis non omninò certis & euidētibus, *Conscientia probabilis* passim appellatur. Non quòd hæc opinio Conscientia verè sit, sed quòd ex eâ, Conscientia seu rei agendæ iudicium practicum legitime efformetur, vt suo loco euidenter demonstrabimus.

*Conscientia
dubia quid
sit.*

Quòd si verò incertitudo aut hæsitantia iudicii ferendi, exinde proueniat, quòd nulla prorsus in vtramuis partem inclinandi sese offert ratio; aut tam exilis, vt in medio posita, nihil quidquam mens possit decernere; tunc sanè dubia dicenda est mens & Conscientia. Sic nempè nocte concubiâ quis subito expergiscitur; nescit prorsus quousque deuoluta sit nox; atque adeò, si Sacerdos sit, & sequenti die statuerit sacris operari, secum ipse nequit statuere, an sitim quâ exurit, ipsi liceat potu extinguere an non liceat; dubius hinc prorsus est, hæret animo; neque sanum proferre iudicium in manu eius est, quòd nullus rationis pondere,

in

in hanc potius quàm in aduersam partem queat inclinari. Mens sic constituta, *Conscientia dubia* dicitur. Et quamuis verè & propriè Conscientia non sit, cùm Conscientia sit iudicium, hîc verò iudicii omnis suspensio intercedat; tamen etiam Conscientia appellatur, sed impropiè.

4. Denique contingit sæpenumerò, vt quis iudicium & firmum & *Conscientia scrupulosa quid sit.* verum, quinimò etiam euidens habeat de actionis suæ aut peractæ, aut peragendæ malitiâ aut bonitate; & tamen aculeis grauissimis vrgeatur, rem ita se non habere prout iudicat; imò prout certò scit se habere. Neque tamen vllius momenti rationes sunt quarum obiectu terreatur, sed mera phantasmata, aut rationes adeo falsæ, vt ridiculæ sint si detegantur. Is sanè *Conscientiâ scrupulosâ* agi & vrgeri dicitur. Quæ quamuis rursus Conscientia nullo modo sit, cùm ne speciem quidem vllam habeat iudicii aut sententiæ, (vnde à Castro-Palao meritò dicitur umbra Conscientiæ,) tamen Conscientia dicitur, quia veræ Conscientiæ veris iudiciis innascitur tanquam lolium depasturum veras segetes, & ad iudicium ferendum paulatim hominem disponit. Interim Conscientiæ felicem cursum retardat; & veluti immisso stipite sufflaminantur curruum rotæ, ita interjectis hisce phantasmatis, peccatorumque apprehensorum falsis imaginibus, animæ vires implicantur, ac denique delassantur. Demum vocantur scrupuli, & non immeritò: nam vt hi, exigua scruta sunt & lapilli, qui calceo sese inferentes, ambulantis pedem non leuiter afficiunt, neque incessum ita sinunt liberum, quin præ doloris acumine viator claudicet, & in latus affectum corpus componat; ita profectò, vbi phantasmata illa, velut scrupuli, menti incederint, præpeditur solita expeditaque vis animi, quâ Regius Propheta Dauid *viam mandatorum Dei currebat*, cùm dilatatum habebat cor: constringitur autem panico timore percussus animus, hæret ad singula; & quidem in deteriorem partem inflectit omnia quæ perturbatæ scrupulis menti occurrunt, & ipsas mali fanatici suspiciones, grauissima esse scelera stultè existimat.

5. Et hæc quidem celebriores sunt Conscientiæ differentiæ. Istud porrò nunc explicandum est, quæ voluntatis partes sint: & ram varia cùm sint Conscientiæ iudicia, quo pacto sese voluntas ad singula debeat inflectere. Sex id deinceps tractatibus

Castro-Palao to.
1. Tract. 1.
disp. 1. par.
1. n. 2.

Psal. 118.
v. 32.

expediemus. Nunc verò id agendum est, quâ ratione Conscientiæ, certò & sine hæsitatione vllâ aut formidine diiudicanti, sit obsequendum.

§. II.

Conscientiæ certæ, ad actionis alicuius præstationem obliganti, etiamsi erret, semper parendum esse ostenditur.

ATque id præmittendum est, Conscientiam versari posse aut circa rem agendam, aut circa fugiendam & omittendam. Et quidem dum de exhibendâ actione agitur, iudicat sese ad id obstringi, actionemque à Deo esse præceptam: cum verò de fugiendâ & omittendâ; iudicat eam esse aut prohibitam, aut verò permissam & licitam. Et quamvis vtriusque eadem sit ratio, claritatis tamen causâ primum hoc & sequenti paragrapho, tertio autem secundum expediemus.

Parendum est Conscientiæ obliganti etiam per errorem.

Primò igitur istud assero, quòd si rem aliquam (quàm quidem agere vel non agere, in tuo positum sit arbitrio) Conscientia certò iudicat aut exhibendam esse aut omittendam, voluntati onus parendi incumbere, à quo sese sine scelere non expedit, nisi Conscientiæ sic obliganti promptè obsequatur. Quod quidem adeò verum est, vt quamvis nulla esset Dei lex, aut præceptum vllum, quo ad ieiunium obseruandum, exempli gratiâ hodierno die obstringeremur; istud tamen si Conscientia per errorem diiudicet, ieiunii sacras esse ferias; nihilominùs & illæ obseruandæ & à carniû esu abstinendum prorsus sit, non secùs quàm si præceptum Dei aut Ecclesiæ tunc obstringeret. Obligat enim Conscientia, & legem denuntiat. Contrà verò, si lex Dei aut quæuis alia verè rem imperet, Conscientia autem per errorem, vt vocant, inuincibilem, nullam legem de hâc aut illâ actione exhibendâ latam esse; aut si lata sit, hâc tamen sese hoc rerum statu non comprehendi certò iudicet; sine vllò crimine, Conscientiæ suæ obsequitur, & à legis onere, domestici tribunalis iudicio, absoluitur. Breuiter itaque dico, cum de rei alicuius faciendæ obligatione disceptatur, semper Conscientiæ dictamini esse inhærendum, illudque mandandum executioni, siue iudicium

judicium verum tulerit, siue falsum & malum, modò non malâ fide.

8. Et quidem si verè præceptum subsit, nemo ibit inficias, Conscientiæ tunc omnino parendum esse. Sic est inquit; ast tum non Conscientiæ sed legislatori obeditur; neque tunc temporis à Conscientiâ, sed à lege latâ oritur parendi obligatio. Fateor ita est: si obligationem remotam spectes, à legislatore nascitur obligandi vis; sed si proximam, legis nempe applicationem, sanè à Conscientiâ rectè dicitur exoriri. Iuuat rem hanc ipsis D. Thomæ verbis expedire, è quibus fiet manifestum quâ ratione verum sit, ne Dei quidem legem, nisi per Conscientiam obligare. Dilucidè rem explanat comparatione è vinculis, corporumque obligatione, eleganter petitâ. *Ita, inquit, se habet imperium alicuius gubernantis, ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis qui voluntati accidere potest, sicut se habet actio corporalis ad ligandum res corporales necessitate coactionis. Actio autem corporalis agentis, numquam inducit necessitatem in rem aliam, nisi per contactum coactionis ipsius ad rem, in quâ agit. Vnde nec ex imperio alicuius Regis, vel Domini ligatur aliquis, nisi imperium attingat ipsum cui imperatur: attingit autem ipsum per scientiam. Vnde nullus ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scientiâ illius præcepti. Et idè ille qui non est capax notitiæ, præcepto non ligatur. Nec aliquis ignorans præceptum Dei, ligatur ad præceptum faciendum, nisi quatenus tenetur scire præceptum. Si autem non teneatur scire, nec sciat, nullo modo ex præcepto ligatur. Sicut in corporalibus, agens corporale non agit nisi per contactum; ita & in spiritualibus, præceptum non ligat nisi per scientiam. Et idè sicut est eadem vis quâ tactus agit, & quâ virtus agentis agit, cum tactus non agat nisi virtute agentis; & virtus agentis, non nisi mediante tactu: ita eadem virtus est quâ præceptum ligat, & quâ Conscientia ligat; cum præceptum non liget nisi per virtutem Scientiæ, nec Scientia nisi per virtutem præcepti. Vnde cum Conscientia nihil aliud sit, quàm applicatio notitiæ ad actum, constat quod Conscientia ligare dicitur, vi præcepti Diuini. Ergo dicendum quòd homo non facit sibi legem; sed per actum sue cognitionis quâ legem ab alio factam cognoscit, ligatur ad legem implendam. Ita Sanctus hîc Doctor. Nihil sanè poterat dici illustrius, ad declarandam totam rem, & præcipuè vnde tanta sit, quæ à Conscientiâ voluntati imponitur, parendi necessitas.*

Obligandi vis quam habet Conscientia, ab auctoritate & lege Dei est.

Omnem à Dei lege existere obligandi vim.

D.T.q.17.
de ver.a.3.

*Eandem
vim habet
Conscientia
dum in pro-
ponendâ lege
Dei errat
bonâ fide.*

At quid si præceptum nullum sit inquires, an etiam erranti Conscientiæ præstanda est obedientia? & quo jure? Mox id videbimus. Præstandam verò prorsus esse, & erranti, quamdiu latet error, obsequendum esse, est Catholicorum omnium cum D. Thomâ, qui mentem suam variis exponit locis, constans stabilisque sententia. Adedò ut oppositam D. Thomas vocet *irrationabilem*; Adrianus verò & Corduba hæreticam, ut quæ D. Paulo, cuius sententiam mox referemus, manifestè aduersetur; neque ab hac censurâ abhorret Vasquez, ut qui eam dicit *hæreticam ab omnibus jure censori*. Quidquid de hæresis notâ sit, satis constat eam sine temeritate non posse defendi; neque etiam ab vllò Catholico scio jam propugnari. Ostendendum est igitur, ut clarè loquar (neque enim hæc iis solum scribo qui Theologicis quæstionibus assueti, generatim tantum assertiones sibi proponi postulant) ostendendum inquam, quòd qui peccatum esse iudicat id, quod verè peccatum non est, ab eo si non abstinere, non minùs se scelere malè apprehenso polluere, Deumque offendere, quàm si re ipsâ Diuinis legibus esset prohibitum. Sic si ceræ particulam è templo ablatam profanis vsibus applicare, furtum sacrilegum esse censueris; aut diem veneris cum Iouis die designatione tuâ commutaris, ac propterea eo die abstinendum carnibus iudicaris; (quæ non nisi errantis Conscientiæ sunt iudicia) iis tamen ita voluntas constringitur, ac si veram de iis actionibus sententiam tulisset. Et qui mendacium nulli noxium, lethale crimen esse statuit, profectò quoties mentitur, lethali sese crimini reddit obnoxium, quamdiu errore suo mens implicatur.

*Probat ex
S. Paulo.*

Et verò ipsissimum id esse D. Pauli dogma, ob quod contrariam sententiam hæresis arguebat Adrianus, non renitente Vasquezio, hæc ipsius verba satis indicant. *Scio & confido in Domino Jesu quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse; ipsi commune est.* Et aliquibus interjectis. *Tu fidem habes? penes te ipsum habes coram Deo. Beatus qui non iudicat semetipsum in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.* Atque ut huius oraculi sensus & vis melius percipiatur, istud est reuocandum in memoriam, plurima ciborum genera Israëliticæ genti Diuinâ lege fuisse prohibita, puta carnes porcinas, farcimina sanguine animalium tarta, aliaque huius generis; quæ quia gentili-

9.

D. T. q. 17.
de verit.
2. 4. 1. 2. q.
19. a. 5. &
6.
Vasq. in 1.
2. disp. 59.
c. 2.

10.
Ad Rom.
14. v. 14.
v. 22.

gentilibus erant promiscuè vsitata, *Communia* dicebantur à Iudæis, aut etiam *immunda*: sicque, *Commune* aut *immundum*, non aliud Iudæis significabat, quàm vetitum. Iam verò Christianos inter, qui ex Iudaismo Christi sacra susceperant, plurimi existimabant, sese etiam Baptismo jam suscepto, nihilominus à gentili-um cibis prohiberi: aut quod iudicarent antiquatæ legis ceremoniis adhuc implicari se; aut sanè cibos illos esse vetitos, quòd naturâ suâ verè *immundi* essent; & spurcitiem quandam naturæ contrariam continerent. Vt ut sit, manifesto tenebantur errore, & nihilominus ita sententiæ mordicus adhærebant, vt Christianos alios Iudæos, sine discrimine vllò cibis gentilium vescen-tes contemnerent, sceleris arguerent, & ob inolitam ab ipsâ infantia ab eiusmodi cibis alienationem animi, etiam iis sine crimine nunc vtentes, non sine magno Christianæ charitatis detrimento & labe, publicè quoque auersarentur. Huic incommodo occurrit Apostolus, & inquit, *scio & confido*, id est fidenter assero, nihil commune, id est nullum cibum Christianis prohibitum esse *per ipsum*, id est per Christi legem. Ei verò *qui existimat quid commune esse*, aut prohibitum, *ipsi commune id est*, hoc est, prohibitum. Tum verò eos qui erranti Conscientiæ tantopere inhærebant, aggrediens, *Tu fidem habes*, inquit? id est, Tu tuam habes Conscientiam cui obsequeris? Ita fit. Sed *penes temetipsum habe coram Deo*; hoc est, secundùm tuæ Conscientiæ dictamen actiones tuas moderare, sed ne dirige, aut cura, aut iudica alienas; felicior enim est, qui seipsum non condemnat, neque scrupulos dum comedit mouet, neque vllum discrimen cibis inter-jicit. *Qui autem discernit*, hoc est qui differentiam facit cibos inter, quasi vetiti quidam essent, quidam autem permitti, & nihilo-minus promiscuè iis vescitur, *damnatus est, quia non ex fide*, id est non ex Conscientiæ dictamine cibis vtitur. Atque hæc omnia demum concludit peruulgatissimâ illâ sententiâ, *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*: id est, omne quod non est ex Conscientiâ, aut vt passim dicimus, quod non fit bonâ fide, pec-catum est. Per fidem autem, Conscientiam intelligi, mens est passim Sanctorum Patrum. Certè de fide Christianâ quâ Christo creditur hîc non agi, ex ipso sententiæ contextu patet: neque sanè vltima primis satis aptè cohærent. Vides itaque hîc, Christianos, per merum errorem, malè de ciborum delectu judi-cantes;

Expositio D.
Pauli.

cartes; & tamen etiam non prohibitis vescentes, *condemnatos* dici ab Apostolo, hoc est lethali crimini obnoxios; non quòd Diuinæ legis imperium infregissent, sed quòd Conscientiæ dictamini, quantumcumque errantis non essent obsecuti. Planum itaque jam est, & D. Pauli auctoritate obfirmatum, Conscientiam, etiam errantem, jus dicere, cui oblectari temerarium non tantùm sit, sed & nefarium.

*Inquiritur
vnde Con-
scientia er-
rantis tanta
sit auctori-
tas.*

*Proponun-
tur quaedam
difficultates,
contra alle-
gatas ratio-
nes.*

Verùm inquires, vnde tanta obuenit Conscientiæ auctoritas, vt contra se, etiam dum errat agentē, lethalis criminis statuat reum, æternisque suppliciis obnoxium? an tanti momenti res est sola Conscientiæ lex infracta? Sola inquam; nam vt supponimus, errat Conscientia, & præceptum Dei fingit, quod nusquam est. Hic ratio petitur, & jus obligantis per errorem Conscientiæ. Respondet P. Scildere, *quòd forma per se formaliter obligans voluntatem, semper sequenda est: cum impossibile sit, vt forma obligatoria sit in subiecto, & non obliget. Atqui forma formaliter obligans, non est aliud quam Conscientia ergo illa semper sequenda est. Ita ille. Alii passim dicunt, rationem à priori esse, quia rationis dictamen seu Conscientia, est immediata humanorum actuum regula: ideoque voluntas debet sibi conformari regulæ; & discordans à regulâ suâ deflectit, atque adeò peccabit.* Verùm vt hæc dicantur non omninò incongruè; tamen non prorsus satisfaciunt. Fortassis enim negare quis posset, Conscientiam errantem esse *formam formaliter obligantem*; hoc enim probandum erat, cum in eo stet omnis controuersia. Nam si vt paulò antè ex D. Thomâ diximus *Conscientia tantùm liget vi præcepti Diuini*, à quo virtutem seu vim obligandi omnem accipit, vt idem Doctor egregiè exponit, quo pacto formaliter obligabit, vbi præceptum Dei nullum est? Rursus si vt idem Doctor, *dicendum quòd homo non facit sibi legem, sed per actum cognitionis quâ legem ab alio factam cognoscit, ligatur ad legem implendam*, quo iure obstringi diceretur voluntas à Conscientiâ, quæ legem à Deo factam non cognoscit, sed ipsamet legem sibi per errorem facit? Deinde, vtrumque adhuc aliqua sit voluntatis ad obsequendum Conscientiæ erranti obligatio, an illa ex naturâ suâ tanta est, vt debeat æternis ignibus castigari? Certè si aliqua Conscientiæ lex est, humana tantummodo videtur, nec tantis suppliciis, si infringatur, expianda. Neque refert quòd iudicet actionem suam à Deo prohibitam, atque adeò non minori dignam suppli-

I I.

Scildere
Tract. 1.
de Consc.
n. 8.

Scildere
tract. 1. de
Consc. n.
15. & 18.

supplicio : falsò enim primum istud iudicat ; neque enim prohibetur nisi ab errante Conscientiâ ; quæ si sibi lex est , certè humana est ; & vt præclare P. Scildere. *Legislatores humani non solent imponere pœnas , nisi transgressoribus veræ legis.* Vnde inquit & recte. *Is qui falsò putat alicui actui annexam esse excommunicationem , & illum ponit , non incurrit excommunicationem.* Hæc cum ita sint , cur supplicii æterni erit reus , qui actum posuit quem pœnis illis esse obnoxium falsò iudicabat ? Alterum verò quod afferebatur , nimirum Conscientiæ sine scelere non obtemperari , eò quòd ipsa sit immediata humanorum actuum regula ; fateor ita esse , cum superior Dei lex actioni faciendæ verè applicatur. At , quam demum Dei legem Conscientia errans voluntati applicat , vbi nullum , vt supponitur , præceptum Dei de hæc actione ponendâ , puta de seruando ieiunio diè iouis , sit , & vt D. Thomas ait : *Homo non faciat sibi legem , sed per actum cognitionis quâ legem ab alio factam cognoscit , ligetur ad legem implendam ?* Atque hæc quidem non idcirco attuli , quòd a grauissimorum Theologorum iudicio velim discedere , sed vt difficultatibus propositis magis dilucidetur tota res. Hoc vt agam , aliâ lubet viâ insistere.

12.

Fateor itaque , à Conscientiâ , etiam errante , obligationem existere , eamque esse proximam & immediatam humanorum actuum regulam , cui penitus obsequendum sit : At verò obligandi jus , non à Conscientiæ naturâ aut dignitate ; sed à legislatoris Dei auctoritate penitus prouenire assero , cuius lex & imperium à Conscientiâ solâ , voluntati humanæ legitimè denuntiatur. Itaque si ab alieno abstinendas esse manus iudicat Conscientia , illi iudicio prorsùs acquiescere tenetur voluntas : eique dum paret , Deo paret , cuius veram legitimamque legem voluntati exhibuit Conscientia. Iam verò , cum res aliqua quasi à Deo præcepta , quæ tamen minimè præcepta est , à Conscientiâ proponitur , istud cum discernere voluntas minimè possit , sanè si rem sic propositam non exequatur , eique sese exhibeat refractariam ; satis reipsâ jam demonstrat , sese imperia Dei flocci pendere , & legislatoris contemnere auctoritatem , etiamsi verum esset , quod à Conscientiâ falsò proponitur , Dei imperium. Non enim alio modo exhiberetur voluntati si verum esset præceptum , quàm quò nunc id quod falsum est , per errorem exhibetur. Hinc optimè D. Tho-

Resoluitur , totam Conscientia obliganti vim , etiam cum errat , à Dei auctoritate esse , etiamsi non sit Dei lex qua proponitur.

D. T. de
verit. q.
17. a. 4.

H

mas

mas: *Non igitur propter hoc Conscientia (scilicet errans) dicitur ad aliquid ligare, quòd si illud fiat ex tali Conscientiâ, bonum sit (si cæteroquin malum sit aut indifferens, vt mox se explicat) sed quia si non fiat, peccatum incurritur.* At ex quo capite, cum non sit lata lex? Audi. *Non videtur autem possibile, quòd aliquis peccatum euadat, si Conscientia quantumcumque errans distet aliquod esse præceptum Dei, quòd est indifferens siue per se malum, si contrarium tali Conscientiâ manente agere disponat. Quantum enim ex se est, ex hoc ipso habet voluntatem legem Dei non obseruandi, vnde mortaliter peccat.* Sic ergo, qui die iouis quem credit esse veneris, Conscientiâ licet per errorem denuntiantem abstinendum esse carnibus, iis nihilominus vescitur, ita constitutus est animo, vt legitimum imperium seu Dei seu Ecclesiæ excussurus sit, si verò veneris die mandatum proponatur, non aliter sanè quàm nunc voluntati proponendum. Et sic verè & propriè voluntati Diuinæ humana refragatur, non quidem illi quâ die iouis abstineri vult à carnibus, nam id verè non vult; sed quâ auctoritatem suam non patitur pessum dari, voluntatemque diuinam contemni, etiamsi per errorem Conscientiæ, alia quàm sit, animæ proponatur. Sic sanè qui per errorem, aulicum habet ludibrio, quem sibi Regem esse alienus error persuaferat, Regem ipsum contumeliâ affecisse censendus est. Et qui Regis mandata & litteras, de quarum fide non dubitat, vtpotè quæ sigillo solito munitæ sunt, & eius qui ab epistolis est conscriptæ manu, nihilominus abjicit & contemnit; eandem Regi iniuriam impegisse dicitur, seu veræ fuerint Regis litteræ, seu per errorem à Scribâ confictæ. Sic ergo, integra stat Conscientiæ etiam erranti auctoritas; quam illa non à se, sed ab ipso Deo habet; cum eius imperia voluntati repræsentare, legitimum Conscientiæ sit officium. Voluntatis autem cum non sit, vera à falsis discernere; certè eadem semper est, Conscientiæ mandata Dei deferentis auctoritas, atque eadem voluntatis, ei obsequendi obligatio. Falli igitur vt possit Conscientia, voluntas tamen errare minimè potest; cum sese semper Diuinæ, quæ per Conscientiam repræsentatur, auctoritati accomodet & subjiciat: sin minus, eam potiùs, quàm Conscientiam suam contemnat ac vilipendat; quod prorsus est nefarium.

S. III.

*Ponuntur conditiones quædam necessariae ut quis peccet,
agens contra Conscientiam errantem, seu
obligantem per errorem.*

13. **I**stud igitur in confesso sit, verè peccari, Dei que auctoritatem proteri, dum dictamen Conscientiæ, etiam falsò peccatum esse iudicanti ubi peccatum non est; aut lethale esse per errorem statuenti, veniale cum sit, voluntas nihilominus refragatur. Et ideò inconsultò admodum, imò & malè eos credo, siue parentes, siue nutrices, siue puerorum institutores agere, qui ut eorum teneras adhuc mentes à scelerum contagio auertant, eadem aut exaggerant, aut etiam iis actionibus affingunt quæ sceleratæ non sunt, aut sanè non adeò sceleratæ. Nihil non esse lethale crimen, pueris persuadent nutrices quædam oppidò imprudentes. Si panem in terram projiciat petulans pufio, illicò mortale crimen id esse exclamant; si parenti infantes sint immorigeri, si leui mendacio, ut sit, veritati refragentur, inferni ignes promeruisse debiterant; & plurima in hunc modum instituendis pueris congerunt terculamenta. Interim erroribus imbuatur mens tenera & credula; & cum ætate errores crescunt, iisque implicita Conscientia sæpè occasionem præbet peccandi, ubi cæteroquin nulla peccandi est materia. Aliud sanè est, contra bonos mores agere, aliud verò mortale crimen committere. Neque verò ut boni ingerantur mores, malique dedoceantur, ad scelera lethalia, ignisque æterni supplicia recurrendum est. Alia terculamenta suppetunt, aliæ pueris infligi solitæ, ad manum sunt pœnæ, quibus ab inhonestis actionibus arceantur, quàm exaggeratæ peccatorum hyperbolæ, per quas in errorem inducantur infantes; & cum succreuerint, in vera scelera. Sufficit enim, uti jam dixi, iudicare crimen esse id quòd agis, ut verè committas crimen, etiam ubi mali non est species.
14. Ne tamen quis sese peccasse non obediendo erranti Conscientiæ facillè suspicetur, & credat temerè; duo dicenda sunt quæ rem explanent. Et *Primò* quidem Conscientiam cui resistit voluntas,

*Impruidè
parentes in-
fantium vi-
tia nonnum-
quam exag-
gerant.*

*Ut quis pec-
cet contra
Conscientiã
errantem,
debet iudiciũ*

*Conscientia
esse certum
& indubitatum.*

luntas, firmam debere esse sibi que constantem. Judicium, inquam, debere certum esse & indubitatum, peccari in eo quod agitur, aut sine peccato omitti non posse quod proponitur. Nam si certa sit de actione sua mens, & nihilominus inter agendum suspicionibus exortis de rei malitia agitetur, quomuis institutam actionem promoueat, non idcirco Conscientiæ non censetur obsecuta. Suspiciones enim judicia non sunt, atque adeo ad Conscientiam minimè spectant. Sic qui die jouis mensæ accumbit, & cum cæteris conuiuis carne vescitur, si suspicionibus agi cœperit, forsitan diem esse veneris, Ephemerides inspiciendas antequam pergat, conuiuas fortassis esse hæreticos, è quorum exemplo dijudicari non possit jouisnè dies sit an veneris, vt qui vtroque perinde vescantur carnibus: hisce, inquam, si mali imaginibus agitetur, nihil quidquam sanè de institutâ comedendi ratione intermittat; neque quidquam contra errantem Conscientiam sese commississe existimet. Nulla enim hîc Conscientiæ vestigia sunt, cuius est non suspicari, sed certò & indubitatum ferre de malo sententiam.

*Deinde debet
esse in erran-
te libertas ad
ponendum
vel non po-
nendum a-
ctionem cir-
ca quam er-
ratur.*

Alterum quoque sedulo est attendendum: nempe, neque verè
neque falso iudicantem Conscientiam obstringere, nisi res impe-
rata in libero hominis posita sit arbitrio, sic vt in manu eius sit
eam ponere aut non ponere, prout paragrafo secundo diceba-
mus. Nemo enim peccat in eo, quod ipsi vitio non potest verti
& vituperio: huius autem fundamentum esse, libertatem agendi
aut non agendi, res omnibus in confesso est. Itaque si quis deten-
tus carcere aut lecto affixus, iudicet mortale crimen se commit-
tere, si die Dominicâ sacris non intersit, atque adeo per errorem
ei sacrum hunc cultum imperet Conscientia; nullo modo is contra
Conscientiam errantem peccasse censendus est, quantumcumque
id sibi per errorem persuadeat, neque de hac re vlla facienda est
exomologesis. Nulla enim ne Dei quidem vera lex obstringere
quemquam potest, vt id agat quod in manu eius non est agere.
Quantò igitur minùs obligabit lex putatitia?

15.

Sanch. l. 1.
in Decal.
c. 11. n. 3.

*Multos à
peccato ex-
cusat defe-
ctus liberi
arbitrii circa
quasdam
materia.*

Atque hinc ad graues difficultates, quas non pauci patiuntur,
patet responsio. Plurimos esse constat, qui cum ab omni actione
quæ vel speciem peccati grauioris præ se fert maximè abhorrent,
interim tamen aut obscœnis luduntur imaginibus, aut cogitatio-
nibus blasphemis & hæreticis grauissimè agitantur. Nullum qui-
dem

16.

dem iis consensum præbent; sed tamen vel præbere sibi falso credunt; vel etiam cogitationibus tam horrendis tangi, grande per errorem, iudicant piaculum. An hosce, saltem ob Conscientiam errantem, peccare quis dixerit? Minimè verò. Nam quamuis Conscientia dicet, peccari quoties eiusmodi cogitatio in mentem venit, tamen obligatio nulla inde voluntati exoritur; cum & præter, imò & contra voluntatem ea phantasmata, imagines, & cogitationes in mentis adyta, quasi per vim soleant irumpere; sic vt voluntas hisce præpedita, libertate solitâ exuatur, easque, vtcumque velit, minimè tamen possit repellere. Neque refert quod iis etiam consensum præbuisse sibi videantur; nam & hoc falsum est; & vt consensum aliquem præstiterint excipiendis hospitibus tam importunis, hunc ipsum non dedere liberè, cum in eo statu non esset anima phantasmatis tam vehementibus implicata, vt vires omnes quantæ ad libertatem requiruntur, posset explicare. Atque hoc argumento ductus, virginem quandam à peccati noxâ, iudicio suo excepit P. Nicolaus Baldellus Societatis nostræ Theologus acutissimus. Rem placet eius verbis describere, vt ad manum sit narratio, quæ Confessariis, iisque qui animarum, & quidem piarum præcipuè, curam gerunt, maximo futura est vsui. Plurimum enim, dæmonis artificio, interpias mentes grassatur hæc contagio. „ Ex hoc capite, inquit, amissæ libertatis & potentia ad oppositum, aliàs censui esse excusandam ab omni culpâ nobilem virginem Romanam, quæ quamuis à primis annis vitæ innocentiam semper seruasset, & pietati & virtutibus semper vacasset, tamen ex naturali melancholiâ eò deuenit, vt videretur sibi perpetuò irasci contra Deum & contra Beatissimam Virginem, omnesque Angelos aut Sanctos Dei, eosque prosequi pessimo odio, & blasphemias omninò turpissimas, atque grauissimas in corde suo in eos iactare, & mala omnia pro quacumque occasione iis velle. Vt videretur sibi v. g. pedibus ipsis velle eos calcare ac terere, cum ambularet; acubus velle pungere ac transfodere, cum fortè acu operaretur; cultris ac gladiis velle discindere, cum ad mensam sederet, & cibos cultro diuideret; ipsa ventris excrementa velle illis in os ingerere, cum ventrem exoneraret; & huiusmodi alia. Et ex his omnibus maximam capiebat molestiam, seque perpetuis lachrymis conficiebat; eò quod sentiret, vt

H 3

„ ipsa

Baldellus
l. 4. disp.
4. n. 2.

Exemplum
Virginis bla-
phema &
tamen inno-
centis.

„ ipsa dicebat, non solum hæc sibi esse in imaginatione aut
 „ mente, sed etiam pertingere vsque ad cor, seque omnia corde
 „ admittere, vereque velle, & verum assensum iis præbere. Et
 „ tamen præterea addebat, cupere se omnia opposita, & velle
 „ his omnibus assensum negare, non tamen posse. Quod enim
 „ hæc virgo in his omnibus omni culpâ vacaret, ex eo visum
 „ est mihi patere: quia omnes illæ prauæ apprehensiones pro-
 „ ueniebant ex nimia intentione & efficacitate phantasmatum
 „ notabiliter deprauatorum per habitus, & vapores melancholi-
 „ cos, & ex nimis importunâ illorum accursione. Et ided, quia
 „ non poterat cum illis existere rectus vsus rationis & mentis,
 „ neque etiam poterat simul consistere vera libertas; quæ tamen
 „ semper est necessaria ad contrahendam malitiam & ad pec-
 „ candum. Et cum misella illa bene aduerteret, & ore proprio
 „ confiteretur, se non posse cogitationes illas abjicere, & actus
 „ odii non elicere, illud tamen non capiebat, quod ex hoc ipso
 „ capite impotentia, esset immunis ab omni culpâ; & quia
 „ maxime angebatur, dignissima erat omni commiseratione.
 „ Hactenus Baldellus.

Atque hæc quamuis fusiùs descripta adferre placuit, vt anima-
 rum directores non mirentur, si in eiusmodi genios & ingenia
 incidèrint: non enim existimo deprauatos melancholicosque
 fumos omnes in hæc virgine fuisse absumptos; nec diabolicas
 artes iis in rem suam egregiè abutentes, penitus in diuexandâ
 hæc animâ exhaustos esse. Certè in vnam incidi, cuius historia
 erat huic persimilis, præterquàm quod in multis esset non parum
 magis deridicula, quamuis non illi ipsi quæ errantis Conscien-
 tiæ aculeis torquebatur. Neque sceminarum tantummodò sunt
 hæc miseria; habent & viri suos fumos, habent & vmbra suas.
 Etenim noui ego virum sani cæteroquin cerebri, hominem frugi
 & insignem probitate, qui quæ & priuatas agebat res, imò &
 publicas, mente serenâ & placidâ; qui tamen in hanc deuenerat
 opinionem, se sputo suo hominem posse conficere; adeò enim
 id esse virulentum, vt quisquis illud transgrederetur, illicò cor-
 reprim iri sibi certò persuaderet. Itaque hæc mente sese templa
 adire profitebatur vbi multus erat populus; & ne ictum falleret,
 ad vasculum in quo aqua benedicta populo proponitur accedere,
 ibique excreare, vt certior esset aliquem vnum saltem, sputum
 recens

17.

*Item viri
 committun-
 tur plurima
 homicidia.*

recens transgressorum, cuius veneno sic correpto tandem contabesceret. Et quidem quinquaginta tria, eo modo, à se numerabat perpetrata virorum præcipuorum eâ in vrbe homicidia. Rogatus à me, ecurr ab excreatione, aliis tam cruentâ, non abstineret? Respondebat candidè, id verò non esse in manu suâ; vrgeri se nimium homines trucidandi libidine. Erat interim homo mitissimus. An autem peccasse quis credat virum illum, saltem ex Conscientiâ erroneâ, cum ab actione non abstinet, quàm sine summo scelere non posse confici Conscientia dictabat? Numquàm id sanè crediderim: præpeditam enim habebat in hâc parte mentem, sui libertatisque suæ non satis competentem; & sic defectu libertatis, nulla erat Conscientiæ obligatio; quæ iure suo excidit, quoties incidit in voluntatem non omnimodis liberam, & ad agendum aut non agendum penitus expeditam.

§. I V.

Conscientiæ sine hesitatione vllâ actionem aliquam permittenti, etiamsi erret, modò inuincibiliter, impunè creditur, & absque peccato eam sequitur voluntas.

18. **H**is ita ritè expositis, ad secundam partem accingamur. Et siquidem ostensum jam est, eam esse Conscientiæ auctoritatem à Deo, quasi voluntatis suæ interpreti & denuntiatori legitimo concessam, vt quæcumque ab eâ etiam per errorem mandata deferuntur, vim suæ legis obtineant, cui nefas sit obedientiam denegare, licèt cæteroquin res nec prohibita esset nec illicita: istud modò inquirendum est, an etiam vice versâ, Conscientia actionem aliquam voluntati possit permittere quasi licitam, cum tamen à Diuinis legibus, aut naturæ, aut etiam humanis prorsus sit prohibita; & an hoc modo rem proponendo, voluntatem ab omni obligatione liberet, sic vt actionem illam naturâ suâ malam, sine vllò tamen crimine impunè committat. Res est scitu pernecessaria, vt quæ sese humanis actionibus sæpissimè intermiscet.

Dico

*Conscientia ex inuincibili errore a-
liam aliam
malam per-
mittenti, pa-
retur abique
peccato.*

Dico igitur secundò, quotiescumque Conscientia bonâ fide, 19.
& absque vllâ formidine dicat actionem aliquam licitè exerceri,
nullius malitiæ conscia, quæ tamen in actione ponendâ, reipsâ
est; voluntatem tali Conscientiæ rectè acquiescere, neque vlli
esse crimini obnoxiam. Nam si D. Paulo teste *omne quod ex fide* Ad Rom.
non est, peccatum est, certè vicissim quod ex fide bonâ, seu Con- 14. v. 23.
scientiâ est aut fit, peccatum non esse, videtur D. Pauli sententiæ
& menti admodum congruere; imò & rationi. Quæ sanè ad-
modum debet esse perspicua, cum eam Catholicorum omnium

*Est commu-
nis Catholi-
corum sen-
tentia.*

*Probat
primò ex ma-
turâ legis
ignorata aut
non denun-
tiata.*

Scholasticorum, & Papæ Scholâs & Ecclesijs, communem fuisse,
etiam suo tempore Lutherus, uti mox videbimus, infulsè lamen-
tetur. Et verò, si nulla prorsus lex, uti omnibus juris tam Diui-
ni quam humani consultis in confesso est, Rem-publicam ob-
stringit nisi legitimè fuerit proclamata & verò etiam denuncia-
ta; neque peculiaria majorum imperia à priuato homine jure
possint exigi, nisi ratione bonâ & legitimè ad eum perlata fue-
rint; quo quæso ex capite, voluntatis Diuinæ aut humanæ legis
rea dicetur mens, si nulla legis ei facta est legitima denuntiatio?
Atqui legem illam legitimè voluntati patefacere sic ut obliget, id
quidem solius est Conscientiæ, quod nemo negauerit: itaque si
illa silet, neque rei malitiam aut prohibitionem vllam exponat,
nullum sanè, si actio illa ponitur, hîc video crimen posse com-
mitti. Silet enim Conscientia bonâ fide, eò quòd præceptum
omne ignoret ex hypothesi, & sic nulla est in illo silentio malitia.
Voluntas verò minimè peccat, Conscientiam innocentem in-
nocens ipsa nec mali appetens, bonâ fide ducentem dum sequi-
tur; alium enim, cuius vestigiis insistat, non habet ducem. Mul-
tò autem euidentiùs à scelere eximitur voluntas, si Conscientia
non tantum malitiam actionis non exhibet, sed præterea, uti fit
sæpissimè, positiuè, ut aiunt, peccatum non esse iudicet quod ta-
men verè peccatum est.

*Et licet verè
erret, erras
tamen sine
culpâ aut
scelere.*

Ast, errat inquit Conscientia. Fateor; at quid deinde? errat 20.
tamen innoxie. Et sic errantem si sequatur voluntas, parata sequi
etiam non errantem, tu scelus dicis? Audi. Tu me perperam
agere criminaberis, si Regis imperia, quæ mihi per Scribæ qui
ei semper est à litteris, legitimas verasque tabulas deferuntur,
promptè & sine cunctatione vllâ, aut animi dubio executioni
mandauerim; tu inquam Regi iniurium me fuisse dixeris, eò
quòd

quod per Scribæ errorem aut ignorantiam, alia ad me mandata delata sint, quàm quæ Rex ipse mente conceperat, & à me voluisset facta dari? Cerrè si id quod egi, Regiæ menti non responderit; egi tamen ea, quæ, quin ejus voluntati congruerent, minimè dubitabam. Quinimò obedientem me, etiam errando demonstro, Regiæque voluntatis admodum obseruantem, qui Regis assessori & Scribæ tam facilè & tam exactè pareo. Idem prorsùs hîc contingit: tantùm immutanda sunt Regis & Scribæ, inserendaque Dei Conscientiæque nomina, & res est eadem. Nam utcumque Diuina lex & voluntas manifesta sit & euidens; tamen id etiam constat, eâ non obstringi me, nisi mihi manifesta sit, & innotuerit. Voluntas autem naturâ suâ cœca est; neque vllam rerum agendarum habet scientiam, nisi quam ei præstat Conscientia: Conscientia verò aut nullum voluntatis Diuinæ affert mandatum, aut affert per errorem immutatum. Sequitur istud humana voluntas. Quid quæso hîc agit abs re, aut quâ in parte sese voluntati Diuinæ opponit? Quòd rem agat, inquis, à Deo prohibitam. Prohibitam si voces, eò quòd actionem illam, si Dei præceptum ei innotesceret, minimè licitum esset exhibere, fateor esse prohibitam. Prohibitam verò, sic vt hæc de quâ agimus Voluntas, eam hoc in statu in quo est, licitè & sine scelere non possit exequi, id verò prorsùs nego. En verò quàm sit innocens voluntas; sanè ita constituta est, vt ne latum quidem vnguem à Dei voluntate velit discedere. Quid igitur acturam existimas, si vel minima mali species sese offerret? abstinere sine dubio à re propositâ: & perire mallet, quàm tam justis Dei imperiis refragari. Itaque quod agit, bonâ fide agit; & bonâ fide Conscientia id agi permittit, aut etiam agendum iudicat; itaque omnia cum hîc fiant fide optimâ, sanè peccatum non est, nec à Conscientiâ, nec à voluntate.

*Quomodo
talis actio di-
censia sit vo-
luntati cum
non prohibi-
ta.*

- 2 I. Rem omnem exemplis declaro. Certum licèt sit, mendacium omne Diuinâ lege prohiberi, si tamen Conscientia mihi in euidenti periculo mortis constituto, sine vllâ hæsitacione dictet, mentiri posse me, vt morti injustè inferendæ, me, aut quemuis alium eripiam; sanè mendacium proferre possum sine crimine, imò & debeo, vt charitatis aut misericordiæ, quæ mihi exhibentur, præcepta obseruem. Quinimò eo in casu, vt egregiè docet Castro-Palao, Deus ipse præcipit esse mentiendum, non quidem

*Exponitur
per casus
particulares
hac senten-
tia.*

Castro-
Palao de
Consc.
disp. 1. pun.
2. ad 3.

absolutè, inquit, sed ex suppositione quòd Conscientia errans id dicit.

Rursum quamvis Ecclesiæ præceptum sit, abstinendum esse à carnibus die veneris, si per ignorantiam iudico non esse diem veneris; ac proinde eam me tunc lege non teneri, impunè vescor carnibus. Aut si ratione bonâ, aut medici iudicio inductus, planè iudico carniū esum valetudini prorsus esse necessarium, quamvis reipsâ non conducat; non tantum possum, sed & manifestè obstringor edictum errantis sequi Conscientiæ; modò sic constitutus sit animus, ut nullâ malitiæ fortè latentis suspitione agitetur; & ab omni esu carniū paratus sit abstinere, si vel minima Dei offensa actioni suæ foret intermixta.

Probat 2.
ex naturâ
voluntarij,
quod ad pec-
candum re-
quiratur.

Ut verò eorum quæ jam dicta sunt penitiùs afferam fundamentum, & rationem, è quâ sententiæ allatæ pateat euidencia; istud certè nemo Theologorum negauerit, ad constituendum peccatum, si non requiritur, ut planè sit liberum istud committere, aut non committere, saltem ut minimum requiri, ut sit voluntarium. Ita sentiunt omnes scholæ nullâ penitus dissentiente. Atqui error hic de quo agimus, aut ignorantia inuincibilis, tollit omne voluntarium; igitur & peccatum. Hypothesis, manifesta est D. Thomæ sententiâ, & porrò communis omnium sensus. Audi Doctorem Angelicum, totam rem dilucidè explanantem. *Dicendum, inquit, quòd cum de ratione peccati sit, ut sit voluntarium, intantum ignorantia habet excusare peccatum in toto vel in parte, inquantum tollit voluntarium.... Cum autem ignorantia sit in intellectu, ordo ignorantie considerari potest ex ordine intellectus ad voluntatem. Precedit enim ex necessitate actus intellectus actum voluntatis; quia bonum intellectus, est voluntatis objectum. Et idè sublatâ cognitione intellectus per ignorantiam, auferitur voluntatis actus; & sic tollitur voluntarium quantum ad hoc quod est ignoratum. Vnde si in eodem actu aliquid sit ignoratum & aliquid scitum, potest esse voluntarium quantum ad hoc quod est scitum; semper tamen est inuoluntarium quantum ad hoc quod est ignoratum: siue ignoretur deformitas actus (puta cum aliquis nescit fornicationem esse peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, sed non voluntariè facit peccatum) siue ignoretur circumstantia actus; sicut si aliquis accedit ad mulierem quam credit esse suam; voluntariè quidem accedit ad mulierem, sed non voluntariè ad non suam.*

En

D. T. q. 3.
de malo
a. 8.

En vt Sanctus Doctor sine vilo discrimine loquatur de ignorantia juris naturalis aut Diuini, in primo casu, & de ignorantia vt vocant facti, in secundo; quod mox nobis erit vsui. Enumeratis deinde aliquot ignorantia affectata & voluntaria generibus, quibus docet minui quidem aliquando; non tamen penitus tolli voluntarium, tandem sic ad rem meam concludit articulum. *Si autem ignorantia nullo predictorum modorum sit voluntaria, puta cum est inuincibilis, & tamen est absque omni inordinatione voluntatis, tunc totaliter facit actum sequentem inuoluntarium.* Tollit tunc igitur ex mente D. Thomæ, omne peccatum. Deinde vt se, & auctoritatem D. Ambrosij, quam sibi opposuerat, explanet, ita pergit. *Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Ambrosij sic solet exponi: Grauisimè peccas, si ignoras; id est periculosissimè: quia dum nescis te peccare, remedium non queris. Vel loquitur de ignorantia affectata, quã aliquis ignorare vult, ne à peccato retrahatur.* Hæc mens est D. Thomæ, hæc sententia plana & dilucida. Non habeo quod apponam.

S. V.

Exponuntur tres modi quibus error inuincibilis committi possit à Conscientiã, qui tamen ei culpa veri non possit.

- 2.4. **I** Stud tamen explicandum adhuc restat, quo pacto error ille qui peccatum excuset, Conscientiæ possit obrepere, sic vt de errore saltem ipso, non possit à Deo conueniri. Nam si dolo malo, aut per conniuentiam sceleris affectata est ignorantia, certum id est perperam agi omnia. Aliqua enim sine dubio peruersitas menti occurrit; quam ignorare dum satagis, ipso ignorandi studio, eam te aliquouſque percepisse confiteris. Hoc autem non est penitus ignorare malum: & sic non agitur bonâ fide, sed prorsus malâ & peruersâ. De hâc verò hîc non agimus. Dicendum est igitur quis error ille sit, & quot modis Conscientiæ obuēniat; is, inquam, qui & ipse inculpatus sit, & qui malam licet actionem exhibendam voluntati proponat, eam tamen à peccato absoluat.

Error positivum.

Tribus illum modis intellectui video posse irrepere. *Primo* quidem per rationes falsas quæ menti occurrunt, aut etiam ab alio proponuntur: rursus per aliena exempla quibus ab ipsâ pueritiâ quis est innutritus, potest animus in errorem induci; sic ut iudicium sincerum ferat in dubitatò rem esse licitam, quæ tamè est illicita. In errore, quem quidem *positivum & affirmativum* vocare possumus, tunc proculdubiò versatur Conscientia. Non tamen est voluntarius; nam nec voluntate quæsitus est, nec etiam voluntate nutritur aut continuatur, sed meris rationibus; quas cum non possit dissolvere; imò cum nequidem de earum falsitate vel minima ei incidat suspicio, iudicio suo fide optimâ acquiescit animus, ac propterea inculpate.

25.

Ignorantia invincibilis.

Potest etiam *Secundo* iudicium istud falsum menti insidere, ex merâ legis ignorantia, utpotè cuius ne prima quidem vestigia ei aut inciderint aliquando, aut à quoquam fuerint per denuntiationem impressa. Et hic error passim dicitur, *Ignorantia invincibilis*, utpotè quam in manu ignorantis non sit vllò modo deponere aut luperare. In errore rursus est Conscientia, at rursus inculpate. Nec enim ex ipsâ est quòd fallitur; nec per ipsam stat, quo minùs ab errore extricetur.

26.

IncoGITANTIA inculpata.

Tertio denique quamvis legis sic sit conscia, ut si mentem adverteret, legislatoris voluntatem non ignoraret; sit tamen ut aut obliuione merâ, aut alijs cogitationibus innocenter immerfa mens, legi præstituto tempore adimplendæ non attendat, neque vel minimâ eius memoriâ tangatur. Et hæc mera est, *incoGITANTIA*, cui cum nullus dolus malus aut peccatum ansam dederit, rectè statuitur *inculpata*. Hi tres modi sunt qui mihi saltem nunc occurrunt, quibus, sine vllâ suâ culpâ aut noxâ, in errore possit Conscientia versari. Operæ pretium erit quædam consecutaria subijcere, quibus quæ à me dicta sunt magis declarentur, utpotè quæ ex iis legitime consequantur.

27.

Quod ex errore positivo fit, non est proprie peccatum.

Itaque si Conscientia *primo* errandi genere, quem quidem *Errorem positivum* vocabamus, teneatur; manifestum est absque vllò peccato ei sic erranti fidem dari. Nam nec error est voluntarius, & iudicium sine vllâ hæsitacione fertur de rei proposito bonitate; neque error potest deponi; & voluntas est absque omni deordinatione: ergo neque quod ex errore consequitur, peccatum est voluntarium, uti paullò antè ex D. Thomâ habebamus.

28.

Hic n. 23.

Igitur

Igitur nullo modo est propriè dictum peccatum. Sic qui iudicat se in mortis periculo mentiri posse vt vitam seruet, innocuè mentitur & sine culpâ.

29.

D. Aug. l.
1. de serm.
dom. in
monte c.
16.

Quid quòd & ipsum adulterium per hunc errorem commissum, si non omninò excusat, saltem sceleris condemnare non audeat D. Augustinus? rem actam eleganter narrat, ego eam eius verbis dabo, quantum quidem instituto meo est necessarium. Acindinus Antiochiæ Prædictus auri libram fisco à debitore inferendam exigebat sanè atrociter; nam carcere cùm debitor teneretur, mortem ei minabatur, nisi in ante diem præstitutum pecunia ab homine inope repræsentaretur. Æs nullum erat in oculis, vxor erat domi speciosa. Huic nescio quis homo opulentus, sed libidinis non satis potens, auri libram offerebat, vnâ si se nocte sibi prostitueret. Pudica cùm esset fœmina, neque matrimonii legibus constitutum ei esset refragari, virum adiit, paratam se dixit vitium illatum pati, si tamen (verba sunt D. Augustini) *ipse coniugalis corporis Dominus, cui tota illa castitas deberetur, tanquam de re suâ, pro suâ vitâ vellet fieri.* En mulieris errorem manifestum. Iudicabat enimverò id maritum tali in statu positum posse concedere. Quid, quòd & maritus ipse errore non ab simili teneretur? nam, vt statim subjicit Augustinus, *egit illi gratias maritus, & vt id fieret imperauit; nullo modo iudicans* (verba sunt Sancti Doctoris) *adulterinum esse concubitum; quòd & libido nulla, & magna mariti charitas, se iubente & volente flagitaret.* Et vt etiam mulieris bonam fidem, inculpatumque fuisse errorem demonstret; *venit, inquit, mulier ad villam illius diuitis, fecit quod voluit impudicus. Sed illa corpus non nisi marito dedit; non concumbere vt solet, sed viuere cupienti.* Quasi si dicat Sanctus, mulierem existimasse Matrimonii iura se peroluere, dum corporis sui vsum, alieno in toro, conjugis sui voluntati permittit, non jam delicias, sed vitam ipsam ab vxoris corpore postulantis. Hæc instituto meo erant satis. Iuuat tamen id quod superest historiæ pertexere, tum quia an æna est, tum quia tanto auctore tenetur. Eius hæc sunt verba. *Re peractâ, accepit aurum mulier. Sed ille qui dedit, fraude subtraxit quod dederat, & supposuit simile ligamentum cum terrâ. Quod ubi mulier iam domi suæ posita inuenit, prosiluit in publicum, eâdem mariti charitate clamatura quod fecerat, quâ facere coacta est.* Animaduerte lector, charitate mariti coactam dici ab

Expenditur
historia D.
Augustini de
adulterâ
Antiochenâ.

Augustino; hæc errori causam dedit; errabat igitur innocenter. Itaque interpellat Præfectum, fatetur omnia; quam fraudem passâ sit, ostendit. Tum verò Præfectus primò se reum, quòd suis minis ad id ventum esset pronuntiat: (tanquam si in alium sententiam diceret) de Acindini bonis (hoc est suis) auri libram fisco inferendam: illam verò mulierem, Dominam in eam terram, unde pro auro terram accepisset, induci. Dignam profectò tanto viro, & Romano nonnumquam Consule sententiam. Sed illi nolo immorari. Istud nunc indico, constare jam ex ipso D. Augustino posse dari ignorantiam inuincibilem alicuius juris naturalis, cum eam in vtroque hoc Antiocheno conjugè habitam narret, neque tamen, vt nonnulli hodie faciunt, eam tamquam non possibilem rejiciat. Deinde adulterium ex illâ ignorantia ortum dum non damnat, satis indicat judicare se, potuisse sine peccato committi. Statim enim narratæ historiæ subjungit hæc verba. *Nihil hîc in alteram partem disputo, liceat cuique æstimare quod velit.* Quod quidem sic intelligendum est, non vt quidam perperam interpretari possent, quasi si D. Augustinus in medio relinquat, an tali casu jure possit adulterium committi; nam id antea planè negauerat; sed id solum aliorum æstimationi judicandum relinquit, an reipsâ conjuges hi peccauerint. Et quod de hoc peccato speciatim dubitet, manifestum est ex eo quod subjungit. *Liceat, inquit, cuique æstimare quod velit:* an nempe hi conjugès peccauerint, an verò fuerint innocentes. *Non enim, inquit, de Diuinis auctoritatibus deprompta historia est.* Quid deinde? an idèò vera non est? Non hoc dico ait Augustinus, sed non satis mihi constat (res enim à quinquaginta annis tum contigerat) an verè judicarint ex errore positiuo inuincibili, sibi licuisse eo casu, alteri quidem imperare adulterium, alteri tam promptè imperatum exequi. Hinc nihil in alterutram partem de peccato commisso, aut non commisso inquit disputo, quòd, de hoc judicio erroneo quid statuendum sit, non satis liqueat. Quamuis enim id ferat historia, non tamen hæc in parte, cum de internâ hominum actione narrationem instituat, omnis ei fides danda est, cum, inquit, *de diuinis auctoritatibus non sit deprompta.* Satis hoc ipso innuens, criminis omnis eum absoluturum conjuges, si de errore bonâ fide contracto, planè constaret. Quin imò hoc ipsum manifestè postrema eius perïodus indicat. Cum enim dixisset, nolle se in alteram partem quidquam

*Explicatur
judicium D.
Augustini de
Antiochena
adulterio.*

quidquam disputare, quòd *non sit de diuinis auctoritatibus deprompta historia; sed tamen, inquit, narrato hoc facto* (id est, si ita prout narratur contigerit) *non ita respuit hoc sensus humanus quod in illa muliere virò iubente commissum est, quemadmodum antea cum sine exemplo res ipsa ponebatur horruimus.* Proposuerat enim sibi quæstionem Augustinus generatim, An scilicet peccent conjuges qui voluntate mutuâ corpus prostituunt; quòd horrendum est etiam dubitare; non autem proposuerat vestitam circumstantiâ erroris inculpati, & in casu quo hîc offertur. Hanc autem quæstionem decidere speciatim in hoc euentu non vult, quia de inculpato errore ipsi non omninò constat; decisurus profectò si constaret. Libuit hæc fusiùs disputare, vt verus Doctoris Sancti sensus elucescat: & ne aliqui, qui malitiæ suæ & impudicitæ patrociniùm quærunt vndique, & præcipuè à viris sanctitate & doctrinâ illustribus, garrere audeant, ipsum Augustinum hoc loco de jure conjugum, in prostituendis ex communi consensu corporibus, addubitasse. Non hoc dubitauit Augustinus, nec liberum reliquit cuique *in hac parte æstimare quod velit.* Sed an hi conjuges reipsâ peccauerint nec ne, hoc verò cuique relinquit æstimandum. Iple verò de eorum innocentia non dubitat, si verè & sine hæsitacione vllâ senserint id licere.

30.

Ex hoc errore non excusari tantùm à peccato, sed & laude dignissimas censeo Virgines illas, quæ in turribus aliquando deprehensæ. Castitatis conseruandæ studio, saltu immani sese dedere præcipites; aut in flammis coniecere se; aut etiam ne nimium spurcorum oculis placerent, suos ipsæ eruerunt; aut denique mammillis exsectis, pro pudicitia fortiter decertarunt. Numquam profectò magis conspicuæ, quàm cum sine vllâ specie, inuidi animi in imbecillo corpore dedere exempla. Heroicæ enim vero virgines, quasque omnes, etiam viri obstupescerent, imitentur autem perpauci. Scio equidem Diuino afflatus Spiritu hæc facinora perpetrasse, & eo ex capite non tantùm à crimine absolui, sed & inter illustres Martyres ab Ecclesiâ vniuersim reputari. Verùm & istud dico, etiamsi à Dei peculiari instinctu cæstroque compulsæ non fuissent, ad inferendam contra naturæ leges, naturæ suæ vim; si tamen errore inuincibili tenebantur, naturæ legibus de conseruandâ vitâ, aut corpore non mutilando se non obstringi, tum cum de vitio pudicitæ inferendo, & propul-

*Virgines ex
mero errore
pro Castitate
conseruan-
dâ, innocen-
tiam & lau-
dabiliter se
occiderunt.*

propulsando agitur, sanè non omni tantùm crimine liberas fuisse, sed & summis laudibus efferendas, quæ gratiæ aut virtutis, cuius amittendæ periculum adesse iudicabant, conseruandæ studio. licitum sibi putarunt & vim naturæ inferre, & reipsâ etiam constantissimè intulerunt.

Multis ex
mero positiuo
errore hære-
ticis, non im-
putatur cul-
pâ.

Sic etiam nullus dubito, plurimos adolescentes, homines rusticos, omniumque rerum ignaros, nisi quas inter mapalia, ouium greges, & bouum armenta vident exerceri; item eos qui in abditis hæreticorum regionibus nati, nihil aliud ab ipsâ infantiâ audierunt, nisi praua falsaque dogmata, quibus innutriti numquam de eorum falsitate dubitarunt, neque Catholicos ad manum habent à quibus vniquam fuerint instructi aut de errore dogmatum correpti; & si qui fortè occurrerint, qui obiter quid objecère, id certè ne minimam ipsis dubitandi ansam suppeditauit, vtpotè qui paternâ institutione errore penitus imbiberant; eos inquam omnes, non dubito ego laborare errore prorsus inculpato: & eo si laborent, cum præstantissimis Theologis fidenter assero, hæreseos crimine non teneri, neque cælo excludendos, nisi alio quoquam scelere, innocentix in Baptismo acceptæ labem inferant. Atque hæc de primò erroris genere dicta sint.

31.

Varia igno-
rantia gene-
râ.

Secundus error erat, quem ignorantiam inuincibilem dicebamus. Hic autem non à ratione veritati oppositâ, prout prior, prouenit, sed ex merâ veritatis aut præcepti inscitiâ. Et hæc quidem est varia, prout varia sunt quæ ignorantur. Et siquidem quòd ignoratur, lex sit jure naturali lata, ignorantia iuris nature dicitur. Sic qui licitum credit sese interimere; adulterium, aut fornicationem licitam; desideria libidinosa, aliasque quæ luxuriam spectant occultiores adiones, obscænas tamen, peccata non esse, modò nemo complex iisdem inuoluatur: hæc aliaque Decalogo comprehensa, qui ignorat, ignorantia legis naturalis & Diuinæ teneri dicitur. Quòd si lex Diuina positiuâ fuerit quæ ignoratur, vt puta quæ circa Sacramentorum substantiam, & susceptionem versatur, eam qui ignorat, ignorantia iuris Diuini positiuâ laborat. Hæc sanè laboraret, qui nesciret se ad Confirmationis v. g. suscipiendæ præceptum obligari. Si verò lex humana sit quæ ignoratur, puta conjugia inter consanguineos, aut cum prole quàm de Baptismi fonte susceperis esse irrita, iuris humani, Ecclesiastici,

32.

aut

aut profani, prout lex fuerit, ignorantia erit. Denique si circa rem aliquam particularem versetur error, dicitur *ignorantia facti*. Hâc laborat, qui hanc quam vult ducere, nescit esse confanguineam; hunc quem venerari lex naturæ imperat, nescit esse parentem; hunc quem inter fruteta latentem videt, iudicat feram esse ideoque telo impetit, cum tamen homo sit quem ferit.

33.

Atque de his omnibus ignorantia modis, istud vniuersim cum D. Thomâ, cuius verba jam recensui, & vnanimi Catholicorum consensu assero, quod si ignorantia fuerit inuincibilis, quidquid ex eâ committitur, peccatum propriè non esse; hoc est eiusmodi, quod ad culpam pœnamuè æternam possit deputari. Bonâ enim fide, & sine vlla deprauatione affectûs agit voluntas; nollet enim id agere, si vllam mali speciem actioni suæ suspicaretur subesse. Bonâ etiam fide agit Conscientia; non enim de re faciendâ iudicium ferret, si vel tenui errore suspicaretur esse deprauatum; igitur nusquam peccatur. Verùm his non immoror, vt quæ fusè jam exegimus. Id tantum nunc addo, hanc esse ipsissimam D. Augustini variis locis expressam sententiam, quantumcumque quidam reluctantur. Ex pluribus do quædam testimonia. Celebratissimum est istud, quod & sæpius repetit, *Non tibi deputatur ad culpam quod inuitus ignoras, sed quod negligis querere quod ignoras*. Vbi ergo non est quærendi negligentia, qualis non est nisi dum ignorantia est affectata, ibi sanè, *inuito*, id est non volenti ignorantia obuenit, quæ idcirco non deputatur ad culpam. Verum ne me in oceanum auctoritatum immergam, vnicam hanc arripio. *Si laboriosum est, inquit, omnia mandare memorie, hoc breuissimum tene. Quæcumque illa causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An ergo fallit incautum? ergo caueat ne fallatur. An tanta fallacia est, vt caueri omnino non possit? si ita est, nulla peccata sunt. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Quid clariùs in hanc rem dici potest?*

Qua per quantumcumque ignorantiam inuincibilem committitur, propriè dicta peccata non sunt.

Hic n. 23.
item 1.2.
q. 76. a. 2.
& 3.

Hic f. 4.
toto.

D. Aug. 1.
de nat. &
gr. c. 67.
item Re-
tract. l. 1.
c. 9.

D. Aug. 1.
3 de lib.
arb. c. 18.

34.

At inquires, D. Augustinus illicò subjungit id, quod jam dicta euertit. Addit enim, *Peccatur autem, caueri igitur potest* (scilicet inscitia aut ignorantia,) *Et tamen etiam per ignorantiam facta quedam improbantur*. Fateor. At quid exinde conficies? an Augustinum sentire fallaciam seu ignorantiam omnem omnino

Occurritur obiectioni & explicatur locus D. Augustini.

K

caueri

caueri posse, seu esse vincibilem, ac proinde omnia peccata esse quæcumque ex ignorantia tanquam ex fonte facta deriuantur? Minimè gentium. Nam Sancto Doctore præstitutum erat ostendere, quod paulò antè dixerat, peccati propriè dicti causam primam, esse ipsam voluntatem peccantis; seu sceleratam exhibentis actionem; neque violentiæ, aut alteri causæ, fallaciæ scilicet aut ignorantia istud esse imputandum. Nam, inquit, quæcumque sit ista causa quæ voluntatem in peccatum ducit, *si non ei potest resisti*, hoc est si sit inuincibilis, *sine peccato ei ceditur*. Rursus, *an fallacia tanta est*, (hoc est, tam magna & generalis, vt ad omnes sese hominum actiones extendat) *vt caueri omnino non possit? si ita est, nulla peccata sunt, quis enim peccat in eo quod nullo modo caueri potest?* Tum subsumit. *Peccatur autem; caueri igitur potest*. Quorum verborum hic est sensus: Atqui aliquod committitur in orbe peccatum propriè dictum: ergo omnis fallacia non est eiusmodi quæ caueri non possit; ac propterea non est quòd ad fallaciam, aut violentiam, aut coactionem, aut necessitatem recurras, vt peccatorum propriè dictorum causam inuenias, vti faciebat aduersarius contra quem isthic agebat Augustinus; *nec est, vt antè dixerat, cui rectè imputetur peccatum nisi peccanti; non est cui rectè imputetur nisi volenti*. Non igitur Augustini sensus hic est qui verbis illis affingi posset; peccatur autem per omnem ignorantiam, igitur omnis ignorantia caueri potest. Nam sic non daretur ignorantia vlla inuincibilis, quam tamen posse dari admittit Augustinus ipse in eâ quam dixi Antiochenæ mulieris historiâ. Sed hoc vult; nimirum non omnia peccata ab ignorantia aut fallacia quæ superari non possit profluere. Rursus verò ne etiam omnia quæ ex ignorantia proueniunt, à peccati propriè dicti noxâ absoluas, illicò subiungit, *Et tamen etiam per ignorantiam facta quadam improbantur*. Quædam, inquit, ergo non improbantur omnia. At quæ sunt ea, ex Augustini mente, quæ per ignorantiam facta, nihilominus improbantur? Dicam. Primò quidem ea, quæ aut ex affectatâ, aut ex vincibili committuntur ignorantia: qualia ea sunt quæ de D. Paulo & Dauide illicò adfert Augustinus. Secundo etiam ea, quibus ignorantia quidem inuincibilis causam dedit: sed ea ignorantia inuincibilis, quæ non inculpatè, sed per vitia & immania scelera, Deo eâ vindicante, contracta est, quam

Ibid. c.17.
inf.

Quenam
sint ea, quæ
ex ignorantia
facta
improbat
Augustinus.

mentis

mentis cœcitatē & Conscientiam cauteriatam, vocat Paulus. Et de hâc ignorantia loqui Augustinum manifestum est; statim enim subiungit; *iustam hanc penam de damnatione hominis venire. Nec mirandum est, inquit, quod vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid rectè faciat; vel resistente carnali consuetudine, que violentia mortalis successionis quodammodo naturaliter inoleuit, videat quid rectè faciendum sit. Et velit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima, ut amittat unusquisque quo bene uti noluit, cum sine ullâ posset difficultate, si vellet. Id est autem, ut qui sciens rectè non facit, amittat scire quod rectum sit: Et qui rectè facere cum posset, noluit, amittat posse cum velit.* Patet nunc quæ sit Augustini mens; quam fusiùs inuestigare operæ pretium esse duxi, ut puluisculum illum exiguum, qui claritati pulcherrimæ sententiæ aliquomodo officiebat, detergerem: vnde manifestè elucesceret, quid tantus Doctor de ignorantia inuincibili, quæque nullo dolo malo contracta sit, illo quem adduxi loco, iudicaret. Iudicat autem inculpata cum est ignorantia, & eiusmodi, *que caueri non potest*, id est quæ est inuincibilis, id quod ex eâ committitur, vitio aut culpæ nullo modo verti posse.

35. Illa autem ignorantia talis est, cui neque causa est malâ fide data, neque occasio quæ culpari possit; ac proinde non est affectata: & jam eiusmodi est, ut de peruersitate iudicii aut errore in quo versatur Conscientia, nulla aut ratio aut dubium incidat, quo animus à iudicii sui constantiâ dimoueatur. Ea certè vinci aut superari ignorantia non potest, quamdiu non apparet aliquo jure oppugnandam. Hâc sanè ratione passim Sancti Patres & Interpretes, Patriarcham Iacob à crimine absoluunt, licet dolo malo Labani deceptus, ad Liam accesserit, alienisque complexibus operam dederit, quam fide bonâ in Rachele, conjugè legitimâ, existimabat impendi. Laborabat enim ignorantia inuincibili; quòd cum alienam fidem ex suâ metiretur, vir antiquæ fidei summæque probitatis, nullo modo crederet perfidiam tantam in patrem prostitutæ cadere posse; adeoque nullo modo dubitaret, quin legitimi tori jure frueretur.

36. Restat nunc tertium erroris genus, quòd meram, *incogitantiam*, dicebamus. Verùm de hâc nihil peculiare dicendum restat. Istud tantum est repetendum, eas quæ ex illâ oriuntur actiones, *si bonâ*

Facta ex inculpabili incogitantia peccata non sunt.

si bonâ præstantur fide, etiam semper esse innocuas. Hinc si verè quis non meminerit diem esse veneris, subitoque partem carnis, ne morâ temporis, aut calore æstatis corrumpatur veritus, aut alia cogitans, ori inserit & comedit, neque interim vlla præcepti occurrit memoria; innocuum est quod agit, & præcepti violati nec culpâ nec pœnâ inuoluitur. Eadem est enim huius ignorantia, quæ præcedentium ratio: sustulit namque id quod ad peccati formam requiritur, nempe voluntarium. Neque ad rem facit si dicas, *equiparari in iure, scire & debere scire*. Item, *ignorantiam iuris non excusare*. Nam fori externi & politici sunt hæ regulæ. In hoc enim ex præsumptionibus agitur; internas hominum actiones discernere Judici cum non detur. Præsumitur autem is scire jura, qui ea debuit non ignorare. Hinc ea si infregerit, sciens & ex proposito illa violasse, in humano foro censendus est. In foro autem interno, sicut Conscientiæ, quæ actionum omnium iudex est, constare potest, an omnia fide agantur bonâ; an ignorantia verè fuerit inuincibilis an affectata; an incogitantia innocua fuerit, an contrâ falsò infractæ legi prætendatur; ita etiam legitimè potest sententiam ferre, & ignorantem se, à violati juris, quod ignorabat, crimine ritè absolvere.

§. VI.

*An detur ignorantia aliqua juris nature, & quæ?
Probatur dari.*

*Datur ratio cur hac
questio particu-
lariter
proponatur.*

QUamquam autem ea quæ à me exposita sunt, plana sint ad eò & manifesta, vt nullâ ratione bonâ à quoquam possint refutari: & verò in tribus ignorantia generibus, ab omni Catholico homine ferè admittantur; tamen duæ difficultates ignorantia juris nature obuoluuntur, quas penitus exequi non est animus, cum is grauissimorum Theologorum fuerit præclarus labor: neque verò libet toties acta agere, aut sarcinas meas instruere de alieno, cum id non sit necesse. Dissimulare tamen eas omninò non possum, ne quidquam sedulus Lector requirat hâc in parte, quod ad Conscientiam moderandam requiritur.

Fortassis

Fortassis etiam non paruo vsui erit hæc dissertatio, vt fucus detra-
hatur aliquorum licentiæ, qui dum magnificis verbis, mortalium
Conscientijs sese dicunt consulere, turbant omnia, & sacra &
profana, & quod ipsis pejus est, se. Modeste itaque agamus om-
nia: ita vult Paulus: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus:*
quod iis præcipuè incumbit, qui modesti facti sunt, aut haberi
volunt pro effores. Multa enim in hæc materiâ de quâ agimus,
acta sunt & dicta ab aduersariis satis perperam. Multorum, in-
quam, in Ecclesiâ excellentium virorum proscissa fama, calum-
niis, & quidem immanibus impetita virtus, arrosi mores: quibus
non habeo quod respondeam, nisi turpe admodum esse, veritatis
inquirendæ prætextu, Christianam charitatem tam enormiter
violari. Et quamquam durioribus verbis eiusmodi iniurias pos-
sem refellere; tamen vti rectè de se dicebat Tullius, non tam me-
minisse debeo quid eiusmodi homines mereantur audire, quàm
quid me deceat dicere, & calumniatoribus objectare. Igitur rebus
agamus rem, non dicteriis aut calumniis.

*Non satis
modeste
hanc tra-
ctant ad-
uersarij.*

Ad Phil.
4. v. 5.

38. Itaque quamuis in aliis admittendis nulla sit difficultas, gemi-
na tamen in iuris naturalis ignorantia obijcitur. Primò enim
negant nonnulli, vllam dari huius iuris ignorantiam, cum ipsi na-
turæ inserta sit lex, eique cõuua: itaque volunt omnem iuris na-
turalis ignorantiam esse vincibilem aut affectatam, ac proinde
numquam à peccato excusare. Atque de hac quæstione satis
modeste disputatur. Altera ab aliis agitur turbulentius. Nam
quamuis eam dari admittant, dicunt tamen eam à peccato ne-
minem prorsus excusare; nouitia esse Theologastorum similia
docentium commenta, perniciem bonorum morum, Theologiæ
veræ destructionem, cæcos esse & duces cæcorum hæc qui populo
imponunt; & multa in hanc sententiam, quæ mox videro. De
primâ quæstione agamus modò.

39. Ac primò quidem, dico cum Vasquez, generalium legum na-
turæ non dari ignorantiam inuincibilem. *Possent quidem, inquit,*
aliquis eas non considerare; at verò aliquo modo ignorare non possent.
Rãtio autem ea est quæ modò allata est; nempe quod lex illa
naturæ rationali sit ingenita; quodque primum fundamentum
sit è quo actionum humanarum petenda sit honestas. Et sicut
aliarum scientiarum prima quædam sunt principia, quæ nec de-
monstrari possunt, nec ignorari ab eo, qui eam scientiam, cuius

*Non datur
in homine
ignorantia
generalium
legum Na-
turæ.*

Vasq. in 1.
2. disp.
112. c. 2.

hæc sunt principia, proficitur; ita & hæc sunt eiusmodi fundamenta, quibus rationalis vitæ & commercii facultas omnis & scientia, quam ratio ab homine exigit, incumbit. Quæ proinde nec demonstrari ulterius debent, nec sine naturæ rationalis vitio & subuersione, possunt ignorari. Atque ad hanc legis naturæ & Decalogi scientiam generalem, reuocandæ sunt Patrum sententiæ, quibus asserunt legem Dei inscriptam in cordibus nostris; Decalogi præcepta ignorari non posse, & multa in hanc rem; quæ quidem affatim congerunt aduersarii labore magno; credo vt folia impleant & auctoritatem ex tantâ sententiarum farragine sibi concilient; fructu verò nullo, si iis ignorantiam omnem juris naturalis velint excludere: quandoquidem generalem illam primorum principiorum naturalium, quæ Decalogo continentur scientiam, de quâ solâ loquuntur Sancti Patres, naturæ minimè denegemus.

Aduersarij magno apparatus auctoritates SS. Patrum congerunt, vt probent res claras et quæ admittuntur ab omnibus.

Datur tamen ignorantia earum legum, quæ ex primis, per consequentiam deducuntur.

40. Ast verò (quòd & in aliis scientiis sæpissimè contingit,) vt ex primis principiis quæ ab omnibus cognoscuntur, consecutiones multæ & consequentiæ deducuntur, quas non omnes æquè facillè intelligunt, aut præ mentis hebetudine, aut quòd è primis principiis ratiocinationem non rectè instituunt ipsi, aut ab aliis institutam non percipiunt: ita fit sæpissimè, vt consequentias è primis naturæ rationalis principiis, quæ nemo ignorare potest, legitime quamuis deductas, multi non intelligant: aut quòd tardo sint hebetique ingenio, aut quòd reipsâ obscuriores sint, quàm vt passim intelligantur, aut etiam quòd ipsis numquam sint propositæ. Atque hæc est ipsissima D. Thomæ sententia, quam clarissimis exponit verbis. *Huiusmodi, autem inquit Vasquez, sunt præcepta contra delectationem morosam in materiâ venerâ; vnius uxoris & perpetuitatis matrimonii, adde & voluntariæ pollutionis, præsertim valetudinis conseruandæ prætextu; imò & fornicationis, cuius ignorantiam inuincibilem dari posse agnoscit D. Thomas, prout antè vidimus, atque alia eiusmodi. Hæc, inquam, & similia, quamuis sint juris naturæ, aliquando & quidem inculpate ignorantur.* D.T. 1.2. q. 94. a. 4. Hic n. 23.

Probatur primò ratione.

41. Quid enim? an ea omnia tam euidenter educuntur ex primis naturæ principiis, aut ex præcepto *Non mechaberis*, vt ea rudis quisque exinde possit suo Marte deducere? certè eiusmodi sunt hæc, vt acutissimus quamuis ingenio Theologus Durandus, hæc in parte

Durand.
in 4. dist.
38. q. 2.

in parte cœcutiuerit; adeoque non viderit evidentes esse has
consecutiones, vt etiam negauerit fornicationem simplicem natu-
ræ iure esse prohibitam, sed mero iure Diuino positiuo. Igno-
rauit itaque consequentiam hanc Durandus, absque dubio non
malâ fide: errarunt etiam in determinandis aliis iuris naturæ
legibus viri Sanctissimi, qui de quibusdam in vtramque partem
acriter disputarunt. Vnde est euidentis, alterutrum saltem Theo-
logorum dissentantium, ius naturæ in propositâ quæstione igno-
rasse. Et erit quisquam qui dicere audeat, hæc quæ tantis viris
fuerint obscura aut ignorata, ab hebeti & rustico ingenio, qui-
que numquam ratiocinando consequentiam vllius momenti per-
texuit, ignorari non posse, aut certè ignorantem esse ex cri-
mine? Vnde enim ista potuit ediscere, qui nec suo ingenio id
potuit assequi, nec vllum profus habuit qui hæc ignorantem
edoceret?

42.

Et verò cum hæc quæstio non à Theologis petenda sit (nullus enim locus in Theologiâ est ex quo ea dissolui possit) experien-
tiam ipsam, quæ vtinam quotidiana non esset, præcipuè consêo-
consultendam. Quæritur an dari possit aliqua inuincibilis igno-
rantia iuris naturalis? At à quo id quæritur? nempè à viro docto,
& iuris omnis apprime gnaro? Abs re id est. Non enim id pe-
tendum est, vir doctus quid sciat, sed homo rudis quid ignoret;
atque inde iudicabimus ignorare quid possit. Rudes itaque inter-
rogandi sunt quid sciant, vt sciamus quid ignorent. Nunc verò
fidem illorum, ignorantiam hanc qui negant appello; illud edi-
cant, an numquam inciderint in hominem qui bonâ fide & merâ
inseitiâ, quædam præcepta naturæ ignorarit? Sin etiam? quid
ergo disputant fierinè possit, quod tactum manibus tenent? Si
non; sane exiguum fuit ipsis extra scholas doctorumque subsellia,
cum hominibus commercium; raras admodum rudiorum con-
fessionibus aures præbuere. Vasquez certè de se alia testatur.

Secundâ
probatione
experientia.

Vasquez
supra.

Vidi ego, inquit, rusticum aliquem, qui pius existimabat, egrotum
iam iam moriturum, ne diu dolore mortis detineretur, in aliam partem
versare, vt citius animam exhalaret: nec umquam id sibi illicitum,
imò pius & honestus semper apparuit: quem sanè factis sufficienter
examine, mihi persuasi ignorantiam inculpabili laborasse. Nota est
passim Hispani hominis inculpata inseitia, qui Diuini honoris, &
Ecclesiæ, saltem in cœlis amplificandæ, imprimis appetens, Mau-
rorum

Rustici
pud Vas-
quez.

Hispani co-
cidentes
pueros
Mauros à
se Baptiza-
tos.

rorum infantibus pias, ut quidem sibi persuadebat, ponebat infidias; clanculum à parentibus abductos sacro Baptismi fonte abluibat; & mox në in Mahometis castra, parentum educatione concederent, trucidabat: mente adeò securâ, ut superis, si placet, innocenti infantium sanguine, religiosè admodum libasse se crederet. Cætera de genere hoc adeò sunt multa, ut nemo vnus sit qui rudium tractauit animos, qui cum hæc leget, non plurima talis ignorantix exempla possit experiëntiã suã doctus suggerere.

*Aliorum
in quos ego
inculc.*

Certè plures inueni ego, quibus numquam innotuerat, molli-
tiam inter lethalia peccata reputari; imò qui ne minimum quidem peccatum esse suspicabantur. Vnde enim scientiam hanc hausissent; qui honestissimâ in domo enutriti, ne verbum quidem inaudierant, quod castis auribus esset offendiculo? Neque exinde criminis suspicionem aliquam ipsis inhæsisse arguas, quòd alienos oculos subterfugerent, infanda hæc dum committebant: multæ enim actiones subtrahuntur oculis, quæ tamen cum exercentur, minimè vertuntur crimini. De horum genere, credebant has sordes esse; & sic per meram ignorantiam, in multos annos excreuerant cum ætate vitia. At inquires, inculpatam fuisse ignorantiam quis spondebit? Ego sanè spondeo. Nam ut primùm de crimine sunt edocti, ira cohorrerunt animo & verò etiam corpore, ut stupor ipse, & Dei quem credebant offensi reuerentia nullam mihi de præcedente ignorantia, & quidem inculpatâ dubitationem relinquerent. Præterea subsecuta emendatio fidem fecit indubitam. Tantus enim eos, non ingrati cæterò quin criminis horror inuasit, crimen esse vbi intellexere, ut per multos annos istud committere in animum numquam induxerint; tantus erat Dei offendendi timor, tanta religio. Et hos credat quis, pacatè tranquilleque vixisse cum offensi tam enormiter numinis Conscientiã? barbarus sim & humanitatis omnis exors, hoc si iudicem. Quinimò eorum vnus, ne quidem primos, ad repetendum cui diu assueuerat crimen, impulsus naturæ postmodum vñquam persensit. Adeò sanctus hic horror præteritorum scelerum imagines fugarat. Quòd sanè, inculpatam prorsus ignorantiam fuisse, euidentissimum facit argumentum. Maneat igitur decisum penitus, aliquarum legum quæ juris naturæ sunt, ignorantiam dari posse inculpatam, quæ primâ erat quæ-
stionis

tionis propositæ pars. Ad secundam transeamus, in hac turbarum est plusculum; pacatè agendum est tamen, ne si clamem, turbas augeam. Clarè tamen loquendum est, vt intelligar.

§. VII.

Ostenditur expositam hanc ignorantiam inculpatam Iuris naturæ, excusare ab omni culpâ ea, qua ex illâ committuntur.

44. **A**lterum quæstionis caput erat, an ignorantia inuincibilis Iuris naturæ, quam dari posse ostendimus, etiam à culpâ excuset actiones quæ eam consequuntur. Vniuersim id affirmauimus, iisdè inducti rationibus, quibus id de tribus reliquis ignorantia generibus est ostensum. Hic verò nonnullis mouetur stomachus, iis inquam, qui sese Augustini cuiusdam gloriantur esse sectatores; sed recentis admodum atque hesterni. Vt vt sit, assurgunt atrociter; & tam multa ingerunt in veram sententiam dictoria & scommata, vt præ iis eorum antesignanus planè fuerit modestus. Singula refellere non est animus, aut lubentia.

45. Ast istud imprimis peto, cur neotericam aut nouam hanc doctrinam esse dicant, & quasi nuper adinuentam à quibusdam, quos, ne Theologos nominent, modò *Probabilistas*, modò per contemptum *Casuitas* vocat nescio quis ficto nomine Wendrockius, aliique huius farinae homines, cum tamen Ianssenius ipse fateatur *videri generale Scholasticorum pronuntiatum, quod quidquid ex inuincibili sit ignorantia, hoc ipso culpâ vacet*. Fatetur id etiam ingenuè, sed & deplorat impiè, harum omnium turbarum primus auctor Lutherus. Hæc eius verba sunt. *Scholastici inuincibilem ignorantiam dixerunt excusabilem, que simpliciter à toto excuset; id est peccatum omne tollat. Tanta cæcitas est in Papæ scholis, & Ecclesiis*. Ecce, vt vniuersalem fuisse hanc doctrinam suo quo vivebat tempore Lutherus ingemiscat. Non igitur à Casuistis temerè adinuenta & conflata, quos heri natos, vt auctoritatem iis adimat asserit idem Wendrockius. *Decem inquit ac quinque seculis Ecclesia floruit, antequam hæc Casuistarum seges exoreretur*. Quasi verò eius secta, de auitâ sibi antiquitate possit ablandari, quam nuper, fungi instar, vna nox peperit; & quod peius est,

Ignorantiâ juris naturæ inuincibilem à peccato excusare non est recenter ad inuenta sententia.

Iansf. ro. 2. l. 2. c. 2.

Lutherus in c. 12. Genes.

Wendroc. in nota 1. ad epist. 5. sec. 6. §. 3.

est, sola nox protegit ac conseruat. Cur enim nomen suum Wendrockius non prodit? cur degit in tenebris, si filius lucis est? an vt tutius, veluti ex latebris, optimum quemque telis perat; eò quòd fortassis in hâc materiâ, tutiorem partem iudicat esse amplectendam? Bene ipsi sit. Verùm cum hoc homine Tractatu sequenti agendum erit paullo prolixius. Illud tantum jam cursim dico, non esse neotericam eam doctrinam, nec à Casuistis inuentam; quos cum à seculo vno & dimidio tantum incepisse nugeretur Wēdrockius, certè circa Lutheri tantum tempora eius iudicio inceperunt efflorescere. Atqui jam tum, eam fuisse Scholasticorum sententiam, eamque in Papæ scholis & Ecclesiis Lutherus asserit floruisse: itaque malè admodum, inuidia, quasi recenter adiuuentæ doctrinæ, Casuistis affingitur, quos, cum ea maximè vigeat, asserunt in rerum naturâ non fuisse.

*Sententia
contraria
malè ve-
catur Ca-
sholica.*

Secundò istud iam quæro, cum non neoterica sit hæc doctrina, nec paucorum, sed Ianssenius ipse fateatur esse *generale Scholasticorum effatum*, & Lutherus in *Papæ scholis & Ecclesiis*, nempe Papæ penitus inualuisse; quæro inquam, quâ fronte idem hic auctor oppositam, hoc est Lutheri, audeat *Catholicam* id est vniuersalem nominare, & quidem tam *Catholicam doctrinam*, vt ea *Aristotelicis argumentis & argutiis non nitatur, vel terreatur; sed è Scripturis sacris hausta, majorumque traditione ad nos (potius dixisset ad se) transmissa, aduersus omnes huiusmodi machinas stet immobilis & inconcussa*. Magnifica quidem hæc sunt verba: sed istud non satis capio, cur eandem mox & sæpe alibi, vocet *arcanam & tremendam doctrinam*; ipsissima eius sunt verba, *Tremendam atque horrendam quòd eam nominet, hoc satis intelligo: verùm arcanam quòd vocet, quam tamen asserit esse Catholicam*, hoc inquam satis non capio. An ergo arcanum est dogma quod est Catholicum, hoc est quantum ego intelligo, de fide & à Catholicâ Ecclesiâ vniuersim approbatum? si veò sic approbatum non est tremendum istud & arcanum dogma, quo pacto est Catholicum? Atqui ante sua tempora in Papæ Ecclesiis receptum id non fuisse, clamat Lutherus: neque postmodum fuisse receptum à Scholasticis, fatetur Ianssenius; quo modo igitur est Catholicum? An ergo per tot sæcula, tota cœcutit Papæ Ecclesia? Hæc sanè Lutherus inter suos infrunito ore deblateret. Ast hæc tam cōfidenter à Catholicis in Catholicâ dici Ecclesiâ, id certè pię aures

46.

Ianssen.
ibid. c. 4.

ROB

non feruat, in summis enim tenebris fuisse Papæ Ecclesiã, imo nec Ecclesiam quidem Christi fuisse, fateamur necesse est, cui dogma à Scripturis sacris haustum, majorumque traditione ad nos, (id est Iansenium) transmissum non innotuerit; itaque in errore profusus fuit, extincta igitur fuit aliquando vera Ecclesia, in quam tamen

47.

non cadit neque macula neque ruga. Nequaquam inquires, erravit Ecclesia: errarunt Scholastici. Audio, at non de scholis modò, sed & de Ecclesiis Papæ id vniuersim asserit Lutherus. Et verò, an non omnes Theologorum quotquot toto orbe sparsæ sunt scholæ & Academiæ, illustris admodum est pars Ecclesiæ? & has omnes in Catholico, & à maioribus tradito dogmate tam tu piter errasse per plurima sæcula, consciis Summis Pontificibus, & errores tam palpabiles tolerantibus, cuiquam potest esse credibile? Quid, quòd & plurimos ex his Scholasticis sententiæ suæ immortuos, in Sanctorum numerum retulerit Ecclesia? An verò honores illos potuit decernere contra Catholicum dogma palàm sentientibus, nisi & ipsa Ecclesia insigniter cæcutierit? certè cæcutisse affirmat Lutherus. An verò à Catholico homine eiusmodi dicta dici queant, sine summâ impudentiâ, ipse viderit qui id dicet. Ego verò non video, quâ mente Lutheranum illud Calvinianumque dogma, in quo sese de Ecclesiâ triumphare putidè & impudenter gloriatur hæretici, quis audeat in Ecclesiâ Catholicâ, Catholicum affirmare; & quo pacto tamen apud Catholicum aliquem fidem inueniat. Nescio inquam quò hæc vergant.

Valde temerarium est dicere Theologos omnes passim errasse.

Ians. ibid.

Iam verò cùm de majorum traditione tam præfidenter fiat mentio; istud peto tertio, à quo hæc doctrina sit tradita, & per quos transmissa? Ab Augustino, inquit Neotericus, & Hieronimo & Concilio Palæstino *quantum excussis magno labore diligentiaque principiis & anfractibus doctrine ipsius mihi iudicare licet.* Verum ut omnia quæ ab Augustino afferuntur indubitata essent & Catholica dogmata, quod nemo dixerit; qua ratione fidem taciet hic Neotericus Augustini sensum sese omni fide percepisse? quid si in *anfractibus* ut vocat Augustinianæ doctrinæ miserandum in modum errarit: an tum ad suum iudicium volet Ecclesiæ atque orbis communem sensum reuocare? Aut fortè Scholasticos ante se omnes, numero ut sic dicam infinitos, sapientiâ toto orbe celeberrimos, sanctitate conspicuos, aurum at aut tam segnes fuisse

Male etiam dicitur esse Augustini.

se vt Augustinum non legerint , aut tam hebetes vt non intellexerint , aut tam peruersos vt agnitam veritatem per meram per uicaciam impugnarint ? Horrori sanè est talia cogitare : quæ tamen cùm ex arcanâ illâ doctrinâ liquidò consequantur , non abs re est , quòd eam auctor ipse aut potius eius fuscitator , doctrinam dixerit esse *tremendam*.

*Ad omnia
ex Augu-
stino obje-
cta loca re-
sponsum
est sapius.*

*Qua sunt
ex ignoran-
tia inuinci-
bili errata
sunt seu
peccata
improprie,
non uero
proprie, seu
que pœ-
nam me-
rsantur.*

*Aduersarii
semper ea-
dem argu-
menta pro-
ferunt,
quantum-
cumque
eis respon-
deatur.*

Non tamen hîc hæreo : verùm istud dico ; à præstantissimis Theologis examinata esse & discussa omnia , quæ ex DD. Augustino , Hieronimo , & Palæstino Concilio congerit , responsumque esse ad omnia ; illudque demonstratum , sensa Augustini perperam esse intellecta ; inuersa , distorta omnia ; neque auctorem hunc tam veram doctrinam ex Augustino discere , quam suam ante animo præconceptam in Augustino inuenire voluisse ; aut saltem eam Sanctissimo viro affricare , vt eius contactu aliquid ei splendoris adiiciat. Ostensum est inquam , numquam docuisse Augustinum , facta per inuincibilem ignorantiam juris naturalis peccata esse proprie dicta , seu quæ agenti possint verti vituperio , & æternis ignibus castigari ; sed peccata esse improprie , seu errata quæ ex vitiatâ per originale peccatum naturâ profluunt , quod vnicè negabant Pelagiani ne Originale peccatum cogereatur admittere , & quod omni studio assertum veluti dogma Catholicum , volebat Augustinus. Ostensum est pluribus quæ afferuntur locis , de iis quæ per ignorantiam affectatam , aut aliquomodo vincibilem perpetrantur , loqui Augustinum , non verò de iis quæ per ignorantiam inuincibilem committuntur. Denique nullus est locus , nulla auctoritas , quam non ex mente S. Augustini , Hieronimi , & Concilii Palæstini , Catholicè planè atque euidenter explicarunt , Ripalda tom. 3. de ente sup. Disp. 10. Moraines in Antijanffenio. disp. 16. Annatus in Augustino à Baianis vindicato lib. 6. toto. & denique vt antiquiores eoque celeberrimos Theologos omittam , recenter & quidem acutatissimè Ludouicus Scildere de Consc. tract. 2. c. 1. §. 2. Nihil intactum permittunt doctissimi hi acutissimique viri ; difficultatem omnem amoliuntur , quidquid obscurum est dilucidant. Et tamen quasi si nihil ab his actum esset , rursus nouis libellis , etiam vernaculâ linguâ , vt sibi plausum faciant , conscriptis , eadem ingerunt , eandem semper trahentes ferram , Augustinum obiiciunt , Augustinum obtrudunt , bene an malè id quidem perinde

Ripalda
Moraines
Annatus.
Scildere.

inde est, modò nomen Augustini populus exaudiat. Quid facies huic hominum generi? si centies iis respondeas, dissimulatis responsionibus centies sua protrudunt. An hoc demum non est veritati fucum facere, & non tam veritatem inquirere, quàm eam clamoribus velle pessumdare?

50.

Iansf. ib.
cap. 5.ibid. c. 4.
& 6.Iansf. to. 1.
c. 15.

Rursus, quàm istud sibi malè cohærens est dogma; *inuincibilis ignorantia facti* inquit, *perspicuum est* quòd à culpâ excuset *Ignorantiam quoque juris Diuini inuincibilem, à peccato immunem reddere, juxta doctrinam Augustini, verisimilius est.* At verò de inuincibili ignorantia juris naturæ id dici non potest. Cur non? quia hæc ignorantia ab originali peccato exorta est, inquit, & est pœna peccati. Atque hæc est *radix arcane illius & tremende doctrine* ita enim eam vocat. Egregium enim fucum. Nam primò, cum omnis ignorantia etiam facti, etiam juris Diuini positiui, error verus sit, omnisque error à statu naturæ integræ fuisset abfuturus (error enim, malum intellectûs est, & quidem maximum) fanè manifestum est, etiam ignorantiam hanc ab originis peccato profluxisse. Cur non igitur æquè peccata sunt ea quæ ex ignorantia hâc committuntur, quàm quæ ex ignorantia juris naturæ? *Secundò*: an omnia quæ ex vitio naturæ corruptæ pullulant, propriè dicta peccata sunt? Profectò motus omnes concupiscentiæ primò primi, ex corruptâ per originale peccatum naturâ obueniunt: eos compescere in manu nostrâ quòd non sit, ex illo nascitur. Et an erit quisquam tam demens, vt motus concupiscentiæ primò primos & indeliberatos, peccata lethalia esse decernat? & tamen impotentia illa, etiam pœna peccati est. *Tertiò* an omne id quòd perperam fit ex eo quod pœna peccati est, etiam peccatum propriè dictum esse quis contendat? Certè miseras omnes quibus corpora nostra nunc inuoluuntur, pœnam peccati originalis esse docet Ianssenius. Cæcitas igitur quæ homini obuenit, pœna peccati est. Ita sit. At si cæcus quis, casu fortuito, per tabulata agatur præceps, seseque lapsu lædat grauitè, aut etiam interimat, an homicidium commississe eum dicet homo sobrius, sic vt propterea æternis ignibus damnandus sit cæcus? Ridiculum id est inquires. Sic est: & tamen ex cæcitate, quæ pœna peccati originalis esse statuitur à Ianssenio, ortum suum habuit hoc homicidium. Quid ergo ad rem facit, ignorantiam inuincibilem juris naturæ, pœnam pec-

Dogma
contrarium
male coha-
ret.

cati esse aut non esse, ut ex eâ facta, dicantur esse crimina, nec à culpâ excusari possint; cùm hæc facti ignorantia à crimine reddat innoxium lapsum, qui tamen ex cœcitate profluxit, quæ non minus pœna peccati est, quàm ignorantia juris naturæ? Atque eccum radicem & fundamentum *arcanæ illius ac tremende doctrine*; quod quando D. Augustini auctoritatibus oblitur, videtur aliquid habere soliditatis; cùm verò detegitur, apparet quàm fit malè connexum & futile.

Occurritur
cuidam ad-
versario-
rum ca-
lumniæ

Manum tollo de tabulâ, quam præstantissimis coloribus Theologi eximii expresserunt. Hæc tantùm rogatos velim dogmatis tam arcani sectatores; *Primò* ut Theologis illis respondeant, si ita videatur: sed noua afferant, & non decies decantata & re-tusa argumenta; aut certè taceant. *Secundò* cùm toties ad rauium vsque clament & repetant, per hanc, quæ tamen sana est, Scholasticorum doctrinam, omnia moralis Theologiæ destrui fundamenta, pietatem tolli, Catholicæ religionis vetustam austeritatem eneruari, atque his similia; quibus in vulgum sparsis, non exiguos excitant animorum motus, auctoritatemque sibi conciliant, quasi primæ pietatis assertores; illud inquam enixè ab iis postulo, ut clarè nobis edicant, quæ demum illa sint sanctissima moralis Theologiæ fundamenta, quæ vellent tanto-pere inconcussa? ubique ea jactitant, nusquam clarè produunt. Sanè arcana ea nobis patefaciant, ut videamus quid iis commo-dè possit superstrui. An autem alia sunt quàm hæc?

1. *Quod voluntariè fit, etiamsi necessitate fiat liberè tamen fieri.*
2. *Hominem peccare, etiam damnabiliter, in eo quod necessariò facit.*
3. *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus, secundùm presentes quas habent vires, esse impossibilia.*

Hæc verò si sint; fateor per communem Scholasticorum sententiam, non tantùm ea concuti, sed profus etiam prorui & deturbari. Verùm alia, si sapiunt, præter hæc afferant Theologiæ suæ fundamenta. Nam duo prima jam dudum à tribus Pontificibus sunt proscrip-ta & condemnata, ut minimùm tanquam scandalosa & piarum aurium offensiva; tertium verò à duobus Pontificibus, hæresis notâ euidenter est inustum. Sed de his satis sit: quæ si non sufficiant ad peruicaciam aliquorum retundendam, vsui tamen erunt homini cordato, & veritatis amanti,

vt non

51.

Propof.
39.
Baii,
Propof.
67.

vt non sinat se phaleratis & ad pompam compositis verbis facile circumueniri.

§. VIII.

Quanam sit ignorantia culpabilis, quæ ex eâ facta, à peccato propriè dicto non excusat.

52. **H**Æc cum ita sint, certissimumque sit Ignorantiam quamcumque inuincibilem, deinceps facta à peccato absoluere; illud etiam æque certum est, si per culpam contracta sit ignorantia; aut si non per culpam contracta quidem primò, per culpam tamen continuetur porro deinceps, nequiquam commissum ex eâ crimen, per eam excusari. Tacitus enim vult malum, qui istud ignorare affectat, ne deserat. Talis mali ignorantia, mali appetentia est: & in foro etiam Conscientiæ, æquiparantur *Scire & nolle scire*. Iniustum profectò appellat Sanctus David eum qui noluit intelligere, vt bene ageret. Ideò nempe quoniam dolosè egit in conspectu eius nempe Dei; dolosè autem egit, quia fide malâ. Nemo sanè mihi persuaserit, præceptum Ecclesiæ eum non velle excutere, qui cum ignorat quis dies sit, Iouisne an Veneris, & ignorantiam agnoscit, rem tamen dissimulat, nec ignorantiam vult dedoceri, vt carnibus vescatur; quasi verò tum eas impunè comederet & inculpatè. Nemo dicat se hæresis suæ erroribus intricari non velle, qui Fidei veræ & Catholicæ, cuius passim audit elogia, doctrinam examinare negligit, ne hæresis suæ fallacias tandem agnoscat. Ignorans vt sit, suâ culpâ ignorans est; & sic, suo etiam malo & scelere, erroribus implicatur. Nemo etiam sibi persuadeat, impunè se multa quæ ad salutem necessaria sunt ignorare, qui, vt ea non audiat, sacris cœtibus & concionibus abstinet; neque dicat se nescire agendum quid sit. Scire enim agenda cum non vis, nolle te quæ agenda sunt agere, manifestè conuinceris. Non vis enim quod primum in agendo est; hoc autem est; agenda scire. Multò etiam minùs à scelere extricaberis, si ne ad Conscientiæ quidem te edocentis aculeos vis attendere, vt tibi de ignorantia ineptè blandiaris.

Ignorantia affectata aut vincibilis nunquam à peccato excusat.

Quæ sit ignorantia affectata.

Pfal. m35.
v. 4.

Sanè.

*Minima
mali suspi-
cio, bonam
fidem a-
ctiois fa-
cienda tollit.*

*Deus non
patitur eos
qui bona
fide agunt,
diu ignora-
re quæ scien-
da sunt.*

*Ignorantia
Lacedæ-
monum
circa adul-
teria, in
plurisque
fuit affe-
rata.*

Sanè dicendum est clarè. Prorsus credo ego ignorantiam ju-
ris positiui & facti, plurimùm inter humana commercia perua-
gari: at verò ignorantiam juris naturæ, præsertim in iis actioni-
bus quæ pudorem & verecundiam secum ferunt, quamuis ali-
quos aliquando occupet, tamen passim aut non diu durare, aut
esse plerumque aliquo modo affectatam. Bonam enim hominum
fidem cum videt Deus, adeo est misericors, vt ignorantiam in
quâ versantur inculpatè, aut magistro aliquo & direttore, quasi
fortè submisso patefaciat; aut etiam Conscientiæ immixtis sti-
mulis dubitationem aliquam menti iniiciat. Hæc autem quan-
tumuis minima, si inciderit, inquirenda deinceps est res, aut
certè de bonâ fide & de inculpatâ ignorantia quod te palpes, non
est. Hanc ob causam licet Plutarcho teste in vitâ Lycurgi, apud
Lacedæmones, contra jus naturale, adulterium iudicaretur
esse licitum, tamen inquit Vasquez, *horum ignorantia culpæ im-
putabatur. Nam vel semper aliquis timor Conscientiæ remansit; vel
certè nimia peccandi consuetudine extinctus fuit. Forsan in paruu-
lis qui ab aliis docentur, pro aliquo tempore aliquorum præceptorum
ignorantia contingere posset, at toto vitæ tempore non potest; quia
semel aut iterum pulsabit animum sceleris & turpitudinis peccati.* Ita
præclarissimus ille Theologus. Et verò plerumque scelerum tam
enormium affectatam esse, vti licentiam, ita & ignorantiam, a-
cutè sane colligit Seneca ex ipsâ quâ teguntur & negantur solli-
citudine. *Alioquin vt scias inquit subesse animis etiam in pessima
abductis boni sensum, nec ignorari turpe, sed negligi, omnes pec-
cata dissimulant.* Vt quid, autem dissimulandum est, quod ne
suspensione quidem turpitudinis vllius inficitur? bonæ fidei sig-
num est euidentis, facti prompta confessio; malæ verò, tergi-
uersatio. Atqui si vel minimâ mali suspensione tangeris, mani-
festum id est, te neque quod ex tali ignorantia suscipiendum sua-
detur opus, sine culpâ posse aggredi; nec si inceptum fuerit posse
prosequi, nisi te bene examinâtâ error aut ignorantia penitus
deponatur.

Finem facio. Sufficienter etenim videor mihi demonstrasse
quod ab initio fuerat propositum, Conscientiæ, quantumuis per
errorem, actionem aliquam indubitatè & sine hæsitacione vllâ
imperanti, obsequendum esse penitus: permittenti verò, & ex
ignorantiâ inuincibili at innoxia licitum iudicanti, impunè
credi

Vasq. in.
1. 2. disp.
110. c. 4.

Sen. epist.
97^a

credi & sine scelere. Deus det omnibus & scientiam agendorum, & promptam benè agendi voluntatem; qui tam facilem sese præbet, infirmitatque nostræ tam accommodum, ut præceptorum suorum scientiam, Conscientiæ nostræ bonâ fide agenti; eorum verò executionem, voluntati promptæ commendarit.

TRACTATUS IV.
DE CONSCIENTIA EX PROBABILI
OPINIONE FORMATA.

Omne quod ex fide non est, peccatum est. *Ad Rom. 14. v. 23.*

Conscientiam in actionibus suis dirigendis, opinionem verè probabilem sequi posse sine vlllo prorsus crimine.

P R O O E M I V M.

Xposito utcumque onere, quod voluntati incumbit, sese inclinandi in eam partem, in quam Conscientiæ dictamen certum & indubitatum, etiamsi sit ex errore conceptum, eam fert: istud nunc videndum est, quid porò agendum sit, dum primum, quòd dictamen Conscientiæ præcedit intellectûs iudiciû, non omninò certum est de legis obligatione aut indulgentiâ; neque vllum de rei veritate iudiciû ferre potest, nisi tantùm probabili ratione efformatum. Certum est enim, nihil quidquam agi posse sine crimine, nisi certò statuat Conscientia, actionem eam quæ præ manibus est non esse illicitam,

Agendum est quo pacto ex opinione probabilis formari debeat Conscientia, seu iudiciû practicum certum.